

**በግዕዝ መጻሕፍት ውስጥ የሚገኙ ሰዎች ግድፈቶችና ትርጓሜው
የተጠቀመባቸው ሥነ ጽሑፋዊ የማቅና ሥልቶች**

ሰንኮሪስ አያሌው ካሳ¹

አጠቃሎ

የዚህ ጥናት ዋና ቁም ነገር በአንድምታ መጻሕፍት ውስጥ የሚገኙ የግዕዝ አገባባዊ ስሕተቶችን (ከዘመኑ የቋንቋ አጠቃቀም አገገር) እንዴት ማቅናት እንደተቻለ ማሳየት ሲሆን ጥናቱም ዐይነታዊ ምርምርን የሚከተል ሆኖ የገለፃ ስልትን የሚጠቀም ነው። በመረጃ ባለቤትነትም የኢትዮጵያውያን የአንድምታ መጻሕፍትን እንዲሁም የሊቃውንትን ሐሳብ በመጠይቅ ስልት በመረጃ ቋንቋ አካትቷል። አማርኛውም “ግድፈት” ለተሰኘው ሥርዓተ ልሳን ከግዕዙ አገባብ ጎን ለጎን ትንታኔ በመስጠት አስተዋጽኦ እንዳበረከተ ጥናቱ አመላክቷል። በጥናቱ ውስጥም እነዚህ አንድምታዎች በቋንቋ ዕይታ ሲቃኙ ያላቸውን የሥነ ጽሑፍ እድገትና ሚና በጥልቀት ለማሳየት ተሞክሯል። በተጨማሪም እነዚህ የአንድምታ ጽሑፎች እስከ ማብራሪያቸው ድረስ ሀገር በቀል መሆናቸውንና በየትኛው ዘመን ጎልተው ለጽሑፍ ሀብትነት እንደቀረቡ ጥናቱ ጠቁሟል። በመጨረሻም ለማስረጃ የተመረጡ ማሳያዎችን ከመጻሕፍቱ በመልቀምና በመተንተን የሚያስረዳ ሲሆን ይህ ፈርጆ ብዙ የሆነውና ያልተጠናው የአንድምታ ሀብትም የበለጠ ምርምርና ጥበቃ እንደሚያስፈልገው በመጠቀም ሐሳቡን ይደመድማል።

1. መግቢያ

ኢትዮጵያ አሏት ተብለው ከሚጠቀሱት ፋና ወጊ ቅርሶቿ ውስጥ ግንባር ቀደም ሆኖ የሚነሳው አንዱ የጽሑፍ ሀብቷ ነው። የራሷን ቋንቋ በራሷ ፊደል² እያጋመደች ታሪክን ለዘመናት ያሸጋገረች ብቸኛዋ አፍሪካዊት መረማመጃ መሆኗን መዛግብት ይመስክራሉ። ይህ የጽሕፈት ጸጋም ከአክሱም ዘመን መንግሥት³ ጀምሮ ብቅ እንዳለ የሀገር ውስጥ እና የውጭ ጸሐፍት በጥናታቸው ለማሳየት ሞክረዋል። ከሀገር ውጭ ባወዘ ሌሎች በእንግሊዝኛ ቋንቋ (2014:38) እና ከሀገር ውስጥ አምሳሉ አክሊሉ፣ (1976:13)... ይጠቀሳሉ። በዚህ ሂደትም ሀገር በቀልና የትርጉም ሥራዎች እንደተጀመሩ ይነገራል። ምንም እንኳን በብዙ ጥናቶች ባይዳሰስም ከወቅቱ ሀገር በቀል

¹ በአ.አ.ዩ. የሦስተኛ ዲግሪ ተማሪና በጎንደር ዩኒቨርሲቲ የግዕዝ ቋንቋ መምህር፡ 2013/ 2021)
² ፊደል ፡ ጻፈ. ከሚል የግዕዝ ግሥ የተገኘ ሲሆን ፣ ረቂቅ ፣ጽሑፍ ፣ ሆኔ.ፊደል ማለት ደግሞ ጽሑፍ ማለት ነው። ወዘተ. (ሊቀ ሥልጣናት ሀብተ ማርያም ወርቅነህ፣ ጥንታዊ የኢትዮጵያ ሥርዓተ ትምህርት፡1976.13)
³ The unvocalized Ge'ez inscription of Anza illuminates some aspects of the culture and the political life of Ethiopia at the beginning of the fourth century, it was found Mariam Anza where it is remains, and concerns the philanthropic work of the king....1.ጽሕፈ. ብዙት ንጉሠ 2. አጋቦ ዝሐውልት 3.ዘአሁ ስሊቦ....(ሥርግው ሐብለ ሥላሴ፡ancient and medieval Ethiopian history, 1972: 89)

ደራሲያን አንዱ ተጠቃሽ ቅዱስ ያሬድ⁴ ሲሆን ከትርጉም ሥራዎች ደግሞ በግንባር ቀደም የሚነሳው የአባ ገሪማ ወንጌል ነው።

በዚህ መሠረትም ኢትዮጵያ ቋንቋዋን ግዕዝ መጽሐፊያዋን ብራና⁵ አድርጋ ብዙኃን ዘመናትን አሳልፋለች። የዚህ ብራና አዘገጃጀትም ከተለያዩ ክእንስሳት እንደሚገኝ ሥርግው (1981:11) በእንግሊዝኛ የብራና መጽሐፍ አዘገጃጀት (book making) ያስረዳሉ። የግዕዝ ሥነ ጽሑፍ ከተባለ ብራና የጀርባው አጥንት ነውና። የሬድ ፈንታ፣ (1986:1) ፍኖተ ግዕዝ በተሰኘው የሰዋሰው መጽሐፋቸው እንደገለጹት “በአምስተኛው እስኬል ተሰዓቱ ቅዱሳን የተባሉ መነኮሳት ከሶርያ ወደ ኢትዮጵያ መጥተው ወንጌልን አስተማሩ። በነርሱ መሪነትም ብዙ የሃይማኖትና የነገረ መለኮት መጻሕፍት ወደ ግዕዝ ተተርጉመው በትምህርት ላይ ውለዋል። በዚህ ምክንያት የግዕዝ ሥነ ጽሑፍ እጅግ እየሰፋ ስለሄደ በሀገር ውስጥም ብዙ ደራሲዎች ተነሡ” በማለት የእድገት ደረጃውንና የደራሲያንን አቅም ጠቁመዋል። ይህ የጽሕፈት ባህልም አንድ ጊዜ እየጨለመበት ሌላ ጊዜ ደግሞ እየበራረተ ወርቃማው እና የጨለማው ዘመን በመባል ስያሜዎችን አስተናግዷል። ይሁን እንጂ ከጽሕፈት ባህሉ ውስጥ ትልቁን ድርሻ የሚወስደው ወይም በብዛት የሚመረተው የሥነ ጽሑፍ ጸጋ ሃይማኖታዊ ይዘቱ ገዝፎ የሚታይ እንደነበር ምሁራን ይጠቁማሉ። ሥርግው ሐብለ ሥላሴ (1972: 89-105) በእንግሊዝኛ ቋንቋ ባሰፈሩት ጥናት የግእዝ ሥነ ጽሑፍ በ4ኛው መቶ ክፍለ ዘመን እንደታየና በንጉሡ ዘመንም በድንጋይ ላይ ተቀርጾ ከምስል እስከ ቃላት ይቀመጥ እንደነበር ያስረዳሉ። ይህ የሀገር በቀል የጽሕፈት ሥርዓትም ከብዙ መቶ ዓመታት በኋላ ሌላ የጽሕፈት ባህል ወይም ጥበብ ይዞ ብቅ ብሏል። ይህም ለግዕዙ ማብራሪያ ሊቃውንቱ የተጠቀሙት ብልሀት ነው። እሱም አንድምታ ወይም ትርጓሜ እየተባለ የሚጣራው የማብራሪያ ሥልት ነው።

1. ስለ አንድምታ አመጣጥና አነሣስ

አንድምታ ወይም ትርጓሜ የሚባለው የማብራሪያ ሥልት የኢትዮጵያ ብቻ እንዳልሆነና ብዙ ሀገራት የራሳቸውን የአምነት መጽሐፍ እንደሚያብራሩበትና የመተንተኛ ስልት እንዳላቸው ብዙ ሊቃውንት ይስማማሉ። ነገር ግን ወደ ኢትዮጵያ የአንድምታ ጥበብ ስንመለስ የተጀመረበትን ወቅት ብዙዎች ባይስማሙበትም ቅሉ በ16ኛው 17ኛው መቶ ክፍለ ዘመን እንደጎለበተና ሊቃውንት እያሻሻሉት እንደተሸጋገሩ ይነገርለታል። ሊቀ ሥልጣናት ሀብተ ማርያም ወርቅነህ፣ ጥንታዊ የኢትዮጵያ ሥርዓተ ትምህርት (1969:213) በተሰኘው መጽሐፍ፡-

⁴ An important event which occurred during the reign of Gebre meskel was the rise of Yared, the author of the Degwa, the Ethiopian hymnary and the composer of Ethiopian Church music. (ሥረግው ሐብለ ሥላሴ፣ ancient and medieval Ethiopian history, 1972: 164)፤ በከመ ደረሰ ቅዱስ ያሬድ በመንፈስ ቅዱስ ጎምስቱ ጸዋት ዘማ፣ አልቦ እምቅድሜሁ ወአልቦ እምድጎራሁ ማኅሌታይ ሰብእ ዘከማሁ ያሬድ ካህን ይኬልኅ ውዳሴሁ እንሰሳ ወሰብእ ወአራዊት ኢየዖድዉ እምሥላስ ዜማሁ (የቅዱስ ያሬድ ድጻ)

⁵ የእንስሳትና የአራዊት ቆዳዎች ተፍቀውና በልዩ ልዩ መሳሪያዎች ለስልሰው ንጹሕ ሠሌዳ ሲሆን ብራናዎች ወይም የብራና ሠሌዳዎች በሚል ስያሜ ተሰይመው ለሥነ ጽሑፍ አገልግሎት አገልግሎት ከመቅረባቸውና በጥቅም ከመገለጻቸው በፊት የቀደሙ ሰዎች የሥጋቸው እርቃን መሸፈኛ አድርገው እንደልብስ ይጠቀሙባቸው ነበሩ... (ፈቃደ ሥላሴ፣ ጥንታዊ የብራና መጻሕፍት አዘገጃጀት፣2002:1ና2 ገጽ)

በግዕዝ መጻሕፍት ውስጥ የሚገኙ ስዋሰዎቹ ግድፈቶችና ...ሥልቶች - ሰንኮሪስ አያሌው

የመጻሕፍት የአንድምታ ትርጓሜ ስልት በሀገራችን መቼ እንደተጀመረ እስካሁን ግልጽ ሆኖ አይታወቅም። ከዚህም ጋር ማን እንደ ጀመረው፣ የትሰ ሀገር እንደተጀመረ በሁሉ ዘንድ ግልጽ አይደለም። በግምት የሄድን እንደሆነ ግን መጻሕፍተ ኦሪት ከእብራይስጥ ወደ ግዕዝ ሲተረጎሙ የነርሱም ጥንታዊ የአንድምታ ትርጉም አብሮ እንደ ገባ ይታመናል። :.....በጎግሥት ሳባ ዘመን ከቀዳማዊ ምኒልክ ጋር አብረው ወደ ኢትዮጵያ ስለመጡ እነርሱ ሲተረጎሙት ሲያስተምሩት ኖረዋል የማለት ግምትም ይሰጣል።.....በየክፍለ ዘመናቱ ሁሉ ሳይቋረጥ ሲወርድ ሲዋረድ ከቆየ በኋላ አካል ገዝቶ መልክ አግኝቶ ለመታወቅ የቻለው በጎንደር ዘመነ መንግሥት ነው ብለዋል።

በዚህ ዘመንም ከኢትዮጵያውያን መምህራን በተጨማሪ በዛ ያሉ የውጭ ሀገር መምህራን ቋንቋውን ለምደው አብረው እንዳስተማሩ በታሪክነት ተመዝግቧል። ለምሳሌ፡- ሊቀ ሥልጣናት ሀብተ ማርያም ከጠቀሷቸው ውስጥ የጀርመኑ ሙልም ጴጥሮስና የዓረቡ ጳውሎስ ዝክሪንን ይወሳሉ።

በመዝገብ አእምሮ በእንግሊዝኛው ቋንቋ (ኢንሳይክሎፒዲያ ኢቶፒካ በአንደኛው ትራዝ፣ 258) በተሰኘው መድብል ቴድሮስ አብርሀ ስለ አንድምታ ሲያብራሩ፣ አንድምታ የሚባለው እምነት ተኮር የሆነው የማብራሪያ ሥልት በገኘው ክፍለ ዘመን (በጎንደር ዘመነ መንግሥት) በኢትዮጵያ እንደተተየበና ማብራሪያውም አማርኛ ቋንቋ እንደ ነበር አስፍረዋል። በዚህ ማስረጃ ውስጥም ብዙ መጻሕፍት በምሳሌነት ተጠቅሰዋል።ይሁን እንጂ፣ ማን እንደጀመረው፣ መቼ እንደተጀመረ⁶፣ ወዘተ የሚለውን በውል የሚያስረዳ ተጨባጭ ጥናት ማግኘት አዳጋች ይመስላል።በመሆኑም በዚህ የአንድምታ ገበታ ውስጥ የተመዘገቡና ትርጓሜ ቤት ወንበር ተዘርግቶላቸው ዕውቅና የተሰጣቸውና ደቀ መዛሙርቱ እስካሁን ከማብራሪያ ጋር የሚማሯቸው አራቱ መደባት ናቸው። እነዚህም - ብሉያት፣ ሐዲሳት፣ ሊቃውንትና መነኮሳት የተሰኙት ናቸው።በእርግጥ እነዚህ የተጠቀሱት ዋና ዋና ምሳሌዎች ይሁኑ እንጂ በእያንዳንዳቸው ውስጥ የሚገኙት ዝርዝሮች ደግሞ በጣም ብዛት የሚታይባቸው ንዑስ ክፍላት አሏቸው። የመደብ ዝርዝራቸውም በብሉያት⁷...በሐዲሳት⁸...በመጽሐፈ ሊቃውንት.. እንዲሆንም በመጽሐፈ መነኮሳት በመባል የሚመደቡ መሆናቸውን የጉባኤያቱ ቤተሰብ ያትታሉ ።

ስለ አንድምታ ያጠኑ ኢትዮጵያውያን ምሁራንም በእጅ የሚቆጠሩ በመሆናቸው መስኩ ሰፋ ያለ ውይይት እንዳልተካሄደበት አመለካኝ ነው። ለምሳሌ በሀገር ውስጥ ያሉትን ብንጠቅስ፣ በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ የመዛግብት ጥናት መምህር የሆኑት ዶክተር መርሻ አለኸኝ፡- **በዘፍጥረት(Book**

⁶ በግምት የሄድን እንደሆነ ግን መጻሕፍተ ኦሪት ከእብራይስጥ ወደ ግዕዝ ሲተረጎሙ የነርሱም ጥንታዊ የአንድምታ ትርጉም አብሮ እንደ ገባ ይታመናል።(ሊቀ ሥልጣናት ሀብተ ማርያም ወርቅነህ፣ ጥንታዊ የኢትዮጵያ ሥርዓተ ትምህርት፡፡1976፡213) ፡ ከኦሪት ዘልደት እስከ ነቢያት መጨረሻ

⁷ ከኦሪት ዘልደት እስከ ነቢያት መጨረሻ

⁸ ሐዲስ ኪዳን በሙሉ

of Genesis) ላይ ያካሄዱት ጥልቅ ጥናትና ትርጉም (Critical Edition and Translation) ሲሆን በጀርመን ሀገር በእንግሊዝኛው ለሦስተኛ የተሠራና የታተመ ጥናት ነው። በፈረንጅቹ (2010)። ሁለተኛ ተጠቃሽ በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ በአማርኛ ትምህርት ክፍል የግዕዝ መምህር የሆኑት ዶክተር ዘለዓለም መሠረት ናቸው። እሳቸውም በማቴዎስ ወንጌል ላይ መሰል ጥናት አካሂደዋል። ይኸውም የሦስተኛ ዲግሪያቸውን የሠሩበት ነው። እንደ ፈረንጆች አቆጣጠር፣ 2015 ነው።

እንግዲህ ሀገር በቀል ሊቃውንቱ ትርጓሜ ላይ ሠርተዋል የሚባሉት በጣም ውስን ቁጥር ያላቸው መሆናቸውን መገንዘብ ያሻል። አጥኝው ያልጠቀሳቸውም ሊኖሩ ይችሉ ይሆናል። መረጃው ግን ለጊዜው ይህ ነው። እንዲያው የአንድምታው ይዘት ይቅርና ስለ ሥነ ጽሑፋዊ እድገቱ እንኳን ተጠንቷል ለማለት የሚያስደፍር አይደለም። ምክንያቱም በእያንዳንዱ ክፍለ ዘመን እንኳን ብንመለከት በአንድ ርእሰ ጉዳይ የተገለጸ ሃይማኖታዊ ጽሑፍ ከማብራሪያው አንጻር የሚያሳየው ሥነ ጽሑፋዊ እድገቱ ከሥነ ጽሑፍ ሽግግር አኳያ ሲታይ ይህ ነው የማይባል ሚና ተጫውቷል። ይህን ለማለት የሚያስደፍርም የላይ ቤት፣ የታች ቤት፣ የመምህር ኤስድሮስ⁹ ወዘተ እየተባለ በዘመናት ቅደም ተከተል እየታረመና እያደገ እንደመጣ ይነገርለታል። አምሳሌ ተፈራ ፣ በነቅዕ መጻሕፍት ስለ እድገቱ፣ ላይቤትና ታችቤት (2011:70-80)

ይህ የአንድምታ ባህል እያደገና እየታረመ የመጣበት ምክንያትም፣ ሀገር በቀል ሊቃውንት የዘመኑን የሰዋሰው ሥርዓት በመከተልና በማጤን ባካሄዱት ጥናት መሆኑ ይታወቃል። ኪዳነ ወልድ ክፍሌ¹⁰፣(1948:103) መጽሐፈ ሰዋሰው ወግሥ ወመዘገበ ቃላት ሐዲስ በተሰኘው መጽሐፍ እንዲህ ሲሉ ስለ ሰዋሰው ስሕተትና ስለ እርማት ያብራራሉ።

.....መጽሐፍ ግን በመላሾችና በጣፎች ስሕተት የሰዋሰውን ሕግ ሳይጠብቅ ሩቁን በቅርብ ቅርቡን በሩቅ አንዱን በብዙ ብዙውን ባንድ፣ ወንዱን በሴት ሴቱን በወንድ፣ እያደባለቀ ይናገራል። አነጋገሩም ይህ ነው። ተባዕተ ወአንስተ ፈጠሮሙ፣ሜጡ ለተባዕት ጎምሳ፣ ወለአንስተሰ ሜጣ ሠላሳ፣ ፀር እኩይ፣ ቢጽ ሀካይ ብሎ ስለ አንድ የተናገረውን መልሶ ደግሞ ስለ ብዙ አእንስት ወይም አንስትያት፣ አብያጽ፣ አፅራር በማለት ፈንታ..... አንባቢ ሆይ በመጻሕፍት ውስጥ ይህን የመሰለ ብዙ ዐይነት ጸያፍ አለና አሕጻክ ስሐል፣ ዘእንበለ ይቆም አድባር፣ ተቆጣዕክዎሙ ለይእቲ ትውልድ፣ እያለ አላገባቡ ገብቶና ተጥፎ ብታገኝ እንደዚህ ያለው ጸያፍ ንባብ ኹሉ የመላሽ እና የጸሐፊ ስሕተት እንደ ኾነ የግዕዝ ሕግና የሰዋሰው ሥርዓት እንዳይደለ አስተውሏል።

⁹ መምህር ኤስድሮስና መምህር ወልደ አብ የግዕዝን ትርጓሜ ሲያስተምሩ ከቆዩ በኋላ በርካታ መጻሕፍትን(ትርጓሜያት፣ ድርሳናት፣ ገድላት፣ ልዩ ልዩ የታሪክ መጻሕፍት ወዘተ...) በማንበብ ታች ቤት የሚባለውን የአንድምታ ትርጓሜ አዘጋጅተዋል። (ነቅዕ መጻሕፍት፣ 2011: 80- አምሳሌ ተፈራ)

¹⁰ ሊቁ ኪዳነ ወልድ፣ ከሰዋሰው እስከ ሌሎች መጻሕፍት ድረስ አስተዋጽኦ ያበረከቱ ግንባር ቀደም ሊቅ ።

ከዚህ ባለፈ፣ ኪዳነ ወልድ ክፍሌ -ተርጓሚዎን ሲመልሱ እንደተሳሳቱና የመለሱበትን ቋንቋ ባለማወቅ የተፈጠረ ስሕተት እንደሆነ ለመተቸት በመሞከርና እንዲሁም፣ በገድላት፣ በቅኔ፣ በመልክዕ፣ በሰላምታ፣ በድርሰት... ወዘተ ብዙም ጸያፍ ወይም የአገባብ ስሕተት እንደሌለ ይናገራሉ። ነገር ግን ከየትኛው ክፍል ወይም ከትርጉም ሥራው ወይስ ወጥ ሥራው ላይ ስሕተት እንደበዛበት በጥናት የሚረጋገጥ ሆኖ፣ በዚህ ጥናት ውስጥ ግን አንድምታ ወይም ትርጓሜ ከሚነገሩባቸው ጽሑፋት ውስን ምሳሌያትን በማንሣት የተቃናበትን ስልት ማሳየት ይሆናል።

1.1. ይህንን ጥናት ለማካሄድ የተሞከረበት ዋናው ምክንያትም

1ኛ. በግዕዝ መጻሕፍት ውስጥ የሚገኙ ዐረፍተ ነገራት ፍጹማት እንዳልሆኑና ስሕተት እንደሚገኝባቸው፣ እንዲሁም ቋንቋው ከየትኛውም ስሕተት የጸዳ ነው ለሚሉ አገባባዊ ችግር በየትኛውም ቋንቋ እንደሚገኝ ለማሳየት ሲሆን፤

2ኛ. ማንኛውም የመንፈሳዊው ሆነ የዓለማዊው የግዕዝ ጽሑፍ የሰዎስው ችግር ሊኖርበት እንደሚችል በማሰብ ለበለጠ ምርምር እንዲያነሣሣና

3ኛ. ለቀጣይ ለተመራማሪዎች በር ከፋቺ በመሆን የተቀዳበትን ቋንቋ ካለው የግዕዝ ጽሑፍ ጋድ ማወዳደርና ወደትክክለኛው ለመመለስ እንዲነሣሣ በማድረግ ፍንጭ ሰጪ ሲሆን ዘርፉ ያልተጠናና ያልተዳሰሰ የሙያ መስክ እንደሆነም የሚቀሰቅስ እንደሚሆን አጥኚው ያምናል።

1.2. የዚህ ጥናት ጥቅሞች

ይህ ጥናት በትንሹም ቢሆን የሚሰጠው ጠቀሜታ አለ።

1ኛ. የግዕዝ መጻሕፍት፣ ብዙ አንባቢዎን የሚመረምሩት ጥንታዊ ጽሑፍ ቢሆንም አገባባዊ ስሕተት¹¹ እንደማንኛውም ቋንቋ ሊኖረው ስለሚችል በጥልቀት እንዲመረምሩ ያደርጋል።

2ኛ. የግዕዝ ዐረፍተ ነገር እንደማንኛውም ቋንቋ ስሕተት ሊገኝበት ስለሚችል የተቀደሰና አይነኬ ነው ለሚሉት በቋንቋነት ብቻ እንዲገነዘቡት ያስችላል።

3ኛ. ሥነ ጽሑፍን በአንድምታ መጻሕፍት የትንታኔና የማብራሪያ መንገዳቸውን በማሳየት ማስተማርና መመራመር እንደሚቻል ይጠቁማል።

4ኛ. የአንድምታ መምህራንን የሥነ ጽሕፈት እድገት፣ የማብራሪያ ጥልቀት፣ የቋንቋ አጠቃቀም.. ወዘተ ኅያልነት ያስተምራል

4ኛ. የግዕዝን ቋንቋ ለሚያስተምሩ የተቋማት ምመህራን ለሰዎስው ሕግ ማስተማሪያነት ወይም ለምሳሌ ማሳያነት ያገለግላል።

2. የስሕተት ዐይነቶች

በኢትዮጵያውያን የግዕዝ መምህራን የሰዎስው ሕግ መሠረት ስሕተት ወይም ጸያፍ እየተባሉ በሊቃውንት ዘንድ የሚጠሩ ብዙ ዐይነት የአገባብ ግድፈቶች ይጠቀሳሉ። እነዚህ ግድፈቶች

¹¹ አንባቢ ሆይ በመጻሕፍት ውስጥ ይህን የመሰለ ብዙ ዐይነት ጸያፍ አለና አሕጻክ ሰሎሞን፣ ዘአንበላ ይቁም አድባር፣ ተቁጣዕክዎሙ ለይአቲ ትውልድ፣ እያለ አላገባቡ ገብቶና ተጥፎ ብታገኝ እንደዚህ ያለው ጸያፍ ንባብ ኹሉ የመላሺ እና የጸሓፊ ስሕተት እንደ ኾነ የግዕዝ ሕግና የሰዎስው ሥርዓት እንዳይደለ አስተውል።ኪዳነ ወልድ ክፍሌ፣(1948፡103)

ወይም የአገባብ አለመጣጣም ከብዙ በትቂቱ በዚህ ጥናት ውስጥ የተካተቱ ሲሆኑ፤ አጥኝው የስሕተት ማሳያም ኢድርጎ ትንሽ የዘይቤ (ጸያፎችን) ይዘረዝራል።

3.1 .አንድና ብዙ፡-

በዚህ አጠራር መሠረት አንድና ብዙ ማለት የመደብ አለመመጣጠንን የሚያመለክት ሲሆን ለምሳሌም፡- በአማርኛው የሰዋሰው ሕግ መሠረት አበበና ከበደ መጣ፤ ያቺ ሴትዮ ተቀመጡ፤ ወንድሞቼ ሳቀ፤ ቤቶች ፈረሱ.. ወዘተ የመሰሉት ስሕተቶች በግዕዝ ቋንቋ ሲገኙ አንድና ብዙ በመባል ይታወቃሉ።

3.2 . ሩቅና ቅርብ፡-

ይህ የሰዋሰው ሕግም ስሕተት የሚታይበት ሲሆን በአማርኛው ቋንቋ ለማሳየት ያህል፤ ምሳሌ፡- በፍጥነት ተመልሰህ ያንን ብር ሰጠኝ፤ ቶሎ ሄዶ ነገረህ፤ ልብሱን አጥቦ አሰጣው፤ ባትሪህን እያበራ መጣህ... ወዘተ የመሳሰለውን የወቅቱን ግድፈተ ሰዋሰው የሚያሳይ ሲሆን ይህ ዐይነት ግድፈትም በግዕዝ ቋንቋ ውስጥ ወይም በመጻሕፍቱ ሲከሰት ዐረፍተ ነገሩ ሩቅና ቅርብ በመባል ይታወቃል።

3.3. ገቢርና ተገብር፡-

ይህ የሰዋሰው ግድፈት ደገሞ አገልግ የሚያሳየው የአድራጊና ተደራጊ አለመመጣጠን ሲሆን በአጭር አገላለጽም ተሳቢ የቀረው ዐረፍተ ነገር ነው ማለት ይቻላል። ወልደ ሐና (1958:22) ልማድ በመባል የሚጠራ ሲሆን፤ የገቢርና ተገብር ንባባትን እስከ ሆሄያት የሚገልጽ ነው። ይህንንም በአማርኛው ዐረፍተ ነገር ምሳሌ ለማሳየት እንደሚከተለው ነው። **ልጁ ልብሱ ቀደደው፤ አበበ ምሳዒ በላ፤ ናሁ ሠናይ ብድሩ ከፈለ..** ወዘተ የመሳሰለውን የአገባብ አለመጣፈጥ የሚያሳየው ዐረፍተ ነገር ሁሉ፤ ገቢር ተገብር በመባል ይታወቃል።

3.4. ሴትና ወንድ፡-

ይህ የሰዋሰው¹² ሕግ ስሕተት የሚባልበት ዋና ምክንያት ደግሞ ሴቷን በወንድ አንቀጽ መጥራቱና ወንዱን ደግሞ በሴት አንቀጽ መሠየሙ ነው። ይህ አገባብም በአማርኛው ቋንቋ ምሳሌ ሲታይ- **አሰቴር መጣ፤ ዓለሙ ምሳዒን በላች፤ ኤልያስ ወደ ሰማይ ዐረገች፤ አበበች ቤተክርስቲያን ሄደ...** ወዘተ የመሳሰለውን ግድፈተ ልሳን ያመለክታል። ይህ ዐይነት ግድፈትም በግዕዝ መጻሕፍት በቅሎ ሲገኝ ሴትና ወንድ ሆነ ወይም ጸያፍ ነው በመባል ይፈረጃል።

3.5. አገባብ የቀረው፡-

አገባብ (ዐረፍተ ነገራዊ አሰካክ) ማለት በአንድ ቋንቋ ውስጥ አንድ ዐረፍተ ነገር ሲመሠረት ሊሰገሱ የሚችሉ የሆህያት እንዲሁም የቃላት ስደራዊ ቅደም ተከተልን ሥርዓት ባለው መንገድ የማቀናጀት ሕግ ነው። ስለ ዐረፍተ ነገር አወቃቀር ባየ፤ (2002:200) ዐረፍተ ነገር ማለት፤

¹² ሰዋሰው የሚለው ቃል በግዕዝ መሰላል ማለት ነው። መሰላል ከአንድ አነስተኛ ደረጃ ወደ ከፍተኛ ደረጃ ቀስ በቀስ ለመውጣት ለመውረድ የሚያስችል መሳሪያ ነው።(ባየ ይማም፣አጭርና ቀላል የአምርኛ ሰዋሰው፣2002:13)

በግዕዝ የነገር መቋጫ እንደሆነ በሰፊው ያስረዳሉ። “የቀረው” የሚለው ቃል ደግሞ የሚያመለክተው ነገር አለ። እሱም

የሆነ ነገር እንደሰጠው የሚያጠይቅ ሲሆን የነደለው የአገባብ¹³ ቅጥያ ስልትም በቃል ወይም በሆኔ ደረጃ ሊሆን ይችላል። ለምሳሌ በአማርኛው ቋንቋ - አብርሃም- ያዕቆብ ተመረቁ፣ “እና” የቀረው ዐረፍተ ነገር ነው ማለት ይቻላል፣ ከአሜሪካ ሕዝብ —ኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ገዋዋ ቅድሳት ተበረከተ። ይህ ዐረፍተ ነገር ደግሞ “ለ” የቀረው ነው ሊባል ይችላል።

4. ለትንተና የተመረጡ የግዕዝ ንባባትና ግድፈቶቻቸው

እነዚህ ከታች የተዘረዘሩት ወይም ለስሕተት ምሳሌ ሁነው የቀረቡት የግዕዝ ዐረፍተ ነገራት ማስተካከያ ቃላት አልኖራቸው ብለው አይደለም። እንደ ቋንቋ ባለሙያ አቃንቶ መጽሐፍም ይቻላል። ሆኖም ግን ሊቃውንቱ ስሕተቱን ፍቆ በትክክለኛው አገባብ ከማስቀመጥ ይልቅ የመጀመሪያውን፣ ስሕተት “እንዲህ ቢል በቀና ነበር።” “መጽሐፍ ምሥጢር እንጂ ዘይቤ አይጠነቅቅም¹⁴” ወዘተ እያሉ ማስተካከሉን መርጠዋል። ይህ ሂደት ደግሞ ቋንቋውን ቋሚ የሆነ ባሕርይ ስሕተት ያለበት አስመስሎታል።

ለዚህም ምክንያቱ አጥኚው የጠየቃቸው አንዳንድ የዘርፉ ሊቃውንት እንዳስቀመጡት ባለሙያዎች ሲያስተምሩና ሲጽፉ ማስተካከል አቅቷቸው ሳይሆን ከጥንት በጽሑፍ ያስቀመጡ መምህራንን እንደመናቅ ስለሚቆጥር ለነሱ ክብር ሲባል የተተወ ነው ይላሉ። እንዲሁም ተሳስተዋል ማለት ሊቃውንት ቤተክርስቲያንን እንደ መደፋፈር ስለሚታይ በማያስቀይሙ ቃላት ትርጓሜውን ማስተካከሉን መርጠዋል ብለዋል። (መምህር ምሥጢር ሥላሴ፣ ከአዲስ አበባ በማኅበረ ቅዱሳን የሐዲስ መምህር፣ መምህር ዐይነኩሉ ከአዲስ አበባ የቅዱስ ጳውሎስ መንፈሳዊ ኮሌጅ መምህር፣ መምህር በትረ ማርያም ከጎንደር፣ የሐዲሳትና ብሉያት መምህር 2012) ጌታቸው ጎይሌ፣ ስለግድፍት ሲያትቱ “ግዕዝ በቀላሉ” በተሰኘው መዝገባቸው፡-

የሀገር ሊቃውንት አስተዋፅኦ ትርጓሜ መጻሕፍት፣ ፍካሬ ሃይማኖት፣ ታሪክ ነገሥት መጽሐፍ፣ የጻድቃንን ሥራና ተአምራት መመዝገብ፣ ሰላምታ፣ (መልከዕና ነግሥ) መድረስ ወዘተ ነው።.....ሥነ ጽሑፉ ውስጥ ሰዋሰው የማይጠብቁ ዐረፍተ ነገሮች ይገኛሉ። ምክንያቱ የደራሲዎችና የቀጅዎች ጥንቃቄ ማጉደል ነው። አባቶቻችን እንደዚህ ያለ ዐረፍተ ነገር ሲያገኙ አባቶቻቸውን መንቀፍ ስለማይወዱ መጽሐፍ ሰዋሰው አይጠነቅቅም እያሉ በቃላቸው አርመው ያልፉታል። (ጌታቸው ጎይሌ፡2008፡19)

¹³ ቃላት በዐረፍተ ነገር ገብተው በተነገሩ ጊዜ የቃላት አሰካክ የሚደራጅበት ስልት ነው።(መርስዔ ጎዘን ወልደ ቂርቆስ፡የአማርኛ ሰዋሰው፡ 1948፡7)

¹⁴ ብርሃን ዘበአማን ዘያበርህ ለኩሉ ሰበሌ ለአለ ይነበሩ ውስጥ ዓለም በአንተ ፍቅር ሰብእ መጻእኪ ውስተ አለም.....ዘያበርህ ብሎ መጻእኪ አለ። መጽሐፍ ምሥጢር እንጂ ዘይቤ አይጠነቅቅምና (የሰኞው የመጨረሻው ውዳሴ ማርያም አንድምታ) (1961፣ ተስፋ ገበረ ሥላሴ ማተሚያ ቤት)

ከዚህ በመነሳትም አጥኝው ስሕተት አለባቸው የሚባሉ ዐረፍተ ነገራትን በቦታ በመመደብና የስሕተት ዐይነቶቹ ምን ምን ሊባሉ እንደሚችሉ ከማቅኛቸው ጋር በማሳየት እንዲሁም ግደፈት የተፈጠረበት መካነ ንባብም የት ላይ እንደሚገኝ ለመግለጽ ሞክሯል።
በምደባውም ስልቱም ከላይ እንደተገለጸው፣ አንድና ብዙ፣ ሩቅና ቅርብ፣ ገቢርና ተገብሮ፣ ሴትና ወንድ እንዲሁም አገባብ የቀረው በሚባሉ የግድፈት ዐይነቶች የተመረጡ ዐረፍተ ነገራት ተተንትነዋል።

4.1.አንድና ብዙ የሆኑ ዐረፍተ ነገራት፡-

1. “ሌሊት ምስለ መዓልት ይትካፈልዎ ለዘመን በዕሩይ” (ዮሐንስ አፈወርቅ) ይህ የዐረፍተ ነገር ክፍል እንደ ግዕዝ አገባብ የማይፈቀድ የሰዋሰው ፍልስ ነው። ምክንያቱም፡- በአማርኛ ለማሳየት፣ አበበ ከከበደ ጋር ብር ተካፈሉ እንደ ማለት ነው። የግዕዝ ዐረፍተ ነገርም ወደ አማርኛው ሲቀየር፣ ሌሊት ከቀን ጋር ዘመኑን በትክክል ይካፈሉታል ማለት ነው። ይህን የዐረፍተ ነገር ክፍልም ሊቃውንቱ እንዲህ ቢል በቀና እያሉ ይተውታል እንጂ እስከ መጨረሻው ለማስተካከል አይሞክሩም። ለማስተካከልም ጊዜ የሚወስድ ሆኖ ሳይሆን የነበረውን ለማስቀጠል ሲሉ ይመስላል። የዚህ ሰዋሰው ትክክለኛ አገባብም “ሌሊት ወመዓልት ይትካፈልዎ ለዘመን በዕሩይ” ተብሎ ቢነበብ ይቃናል። ሌሊትና ቀን ዘመኑን በትክክል ይካፈሉታል ለማለት። *ከንቶ ይትናገሩ አሐዱ ምስለ ካልዎ*¹⁵ – *ከንቶ ይትናገሩ አሐዱ ምስለ ካልዎ ወይም ከንቶ ይትናገሩ አሐዱ ወካልዎ ማለት ነበረበት። ወካይትገንሱ አሐዱ ምስለ ካልዎ – ወካይተገንሱ አሐዱ ምስለ ካልዎ። ወይም ወካይትገንሱ አሐዱ ወካልዎ ማለት ይኖርበታል።* ወቀሰጡ መንፈቅ ሄጡ ተማኪሮሙ ምስለ ብእሲቱ (ግብረ ሐዋርያት 5-፣-2) -- ወቀሰጠ መንፈቅ ሄጡ ተማኪሮ ምስለ ብእሲቱ። ማለት ነበረበት። ብእሲ ላዕለ ብእሲ ሐሳሮሙ ገብሩ። (ሮሜ. 1:27) (ላዕለ በሚለው ቦታ ወ የሚለው አገባብ ቢገባ ዐረፍተ ነገሩን መልክዕ ያስይዘዋል።)...የመሰሉትን ሁሉ ያሳያል።

2. “ተቆጣዕክዎሙ ለይእቲ ትውልድ”¹⁶ ። *ተቆጣዕክዎሙ* የሚለው ሲተረጎም፡- *ተቆጣዕኛቸው* የሚለውን የአፈታት ስልት ሲወስድ *ለይእቲ ትውልድ* የሚለው ሐረግ ግን ነጠላ የሆነና *ይችን ትውልድ* የሚለውን የትርጉም ክፍል ይይዛል። ስለሆነም የንባቡ ሙሉ ትርጉም፣ *ይችን ትውልድ ተቆጣዕኛቸው* እንደማለት ነው። የዚህን ዐረፍተ ነገር ሰዋሰዋዊ ግድፈት ለማቅናትም *ተቆጣዕክዎ ለይእቲ ትውልድ* መባል ይኖርበታል።

3. “*ዘእንበለ ይቆም አድባር*” (መዝሙረ ዳዊት፣ 89:2/90:2) በዚህ የዐረፍተ ነገር ክፍል የሚታየው ስሕተት፡- *ይቆም* ብሎ *አድባር* ማለቱ ነው። ምክንያቱም አንድና ብዙ ነው። ደብር የሚለው ነጠላ ሲሆን *አድባር* የሚለው ግን ብዙ ቁጥርን ያመለክታል። ይህንን የዐረፍተ ነገር ውቅርም ወደ አማርኛው ብንቀይረው፡- *ተራሮች ሳይቆም*.. እንደማለት ይሆናል። ለማስተካከልም

¹⁵ አድጎነኒ እግዚአ አስመ ሐልቀ ኄር ወውሕዶ ሃይማኖት እምአጓለመኅያው ከንቶ ትናገሩ አሐዱ ምስለ ካልዎ በከናፍረ ጉሕሉት ልበ ወበልብ ኢየትናገሩ። (አድጎነኒ እግዚአ፡ የሰኞ ዳዊት)

¹⁶ ዝኒ ከማሁ

ዘእንበለ ይቆሙ ኢድባር ማለት ይኖርበታል። ምክንያቱም በሰሐተቱ ዐረፍተ ነገር ደቀመዛሙርቱ እስካሁን ድረስ እየተማሩት ስለሆነ።

4. “አሕጻክ ስሑል ኅያል” (መዝሙር ዳዊት፣ 44፡5/45፡5) ሐጽን አሕጻ ካለ፣ ስሑላት ኅያላት ማለት ነበረበት። ሲተረጎምም የተሳለ ቀሰቶችህ እንደማለት ነው። ይህን ግዳፍ ንባብም እንደማንኛውም የሰዎችው ሕግ ማስተካከል ይቻላል፣ አሕጻክ ስሑላት. ኃያላት በማለት። እንደ አስተያየትም በየጉባኤ ቤቱ ተማሪዎቻቸውን በማረምና በማቅናት ማስተማር ይኖርባቸዋል። ምክንያቱም ነጠላውን ግዕዝ ብቻ የሚያውቁ ጉባኤ ቤት ያልሄዱ ሊቃውንትን ግራ ያጋባሉና።

5. “በከዋክብት ብሩህ በጽጌያት ንጹሕ¹⁷” (ከጽጌ መዝሙር፣ ድን፣ ዘቅዱስ ያሬድ) ከዋክብት ካለ ብሩሃት፣ ጽጌያት ካለ ንጹሐት ማለት ነበረበት። ግልጽ የሆነ አንድና ብዙ ነው። ወይም በከክብ ብሩህ፣ በጽጌ ንጹሕ...ወይም በከዋክብት ብሩሃት፣ በጽጌያት ንጹሐት ማለት ነበረበት። ምክንያቱም፡- የበራ ኮከቦች፣ የነጣ አበቦች ማለት አይቻልምና።

6. “ከቡራት ዕንቁ¹⁸ መሠረትኪ” (ዚቅ፤ መዋሥዕት-- ዘቅዱስ ያሬድ) ይህም እንደ ላይኞቹ አንድና ብዙ ነው። ከቡራት ካለ አዕናቁ ማለት ነበረበት። ምክንያቱም የተከበሩ ወርቅ እንደማለት ነው። ፡ ነገር ግን የተከበሩ ወርቆች መባል ነበረበትና። ደቀመዛሙርቱ አንድና ብዙነቱን እያወቁና እየተረዱ ሳይታረም ሲያዘገቡና ሲያንገራጉሩት ይኖራሉ። የአገባብ ስሕተት ከዘፋ አልፎ በዜማውም እንደሚገኝ አመለካኝ ነው።

7. “ግሉ ንኡሰ ክርስቲያን” (ሥርዓተ ቅዳሴ) የክርስቲያን ታናሽ የሆነው ውጤት እንደማለት ነው። ነገር ግን እንደ ሰዎችው ሕግ በትክክል ይቀመጥ ከተባለ- ግሉ ንኡሰ ክርስቲያን መባል አለበት። ምክንያቱም፡- ግሉ ለብዙ መደብ አመልካች ማሰሪያ አንቀጽ ሲሆን ንኡሰ ግን ነጠላ ዘር ነውና። ግሉ ንኡሰ ማለት አይቻልም፣ ግሉ ንኡሰን እንጂ።

8. “ወደላዕት ምጉያዮን ለግሄ¹⁹” (መዝሙር ዳዊት፣ 103፡ 18/ 104፡18) ምጉያዮን ለግሄ ለእሸኮኮ መሸሻቸው፣ ማለት በሰዎችው ሕግ ትክክል አይሆንም።ምጉያዮን ለግሄያት ማለት ይኖርበታል። ፡ በዚህ ዐረፍተ ነገር የመደብ አለመመጣጠን ይታያል። የእሸኮኮ መሸሻቸው የሚባል አነጋገር አንድና ብዙ መሆኑ ግልጽ ነው። የእሸኮኮዎች መደበቂያቸው ወይም መሸሻቸው ማለት ይኖርበታል።

¹⁷ (ከጥቅምት 3-9 የጽጌ መዝሙር-በ3 ሃሌታ- ኪነ ጥበቡ መንክር ወዕፁ-በ ኪነ ጥበቡ መንክር ወዕፁ-በ ለዘ ሀሎ መልዕልተ አርያም ፡ አርአየ ምሕረቶ በላዕሌነ፣ ዘከለሎ ለሰማይ በከዋክንት ብሩህ፣ አርአየ ምሕረቶ በላዕሌነ፣ ወለምድርኔ አሠርገዋ በጽጌያት ንጹሕ....)

¹⁸ ወርቅ፣ የከበረ መዐድን..

¹⁹ እሸኮኮላ በዱር በጫካ የምትኖር አይጥ መሰል አውሬ

- 9. “ወአዕፁ-ቂሃ ኢትውዒ” (የሐሙስ ውዳሴ ማርያም- መጀመሪያ) የዚህ ሕግም- ዐፅቅ ያለውን አዕፁቅ ብሎ ካበዘው ኢትውዒ የሚለው ደግሞ ለአንዲት ነጠላ ስም የተሰጠ ማሰሪያ አንቀጽ ነው። ስለዚህ በትርጉም ጊዜ አፅቆቿ አትቃጠልም የሚል ትርጉም ይሰጣል ማለት ነው። ለማስተካከልም፡- ወአዕፁ-ቂሃ ኢይውዕያ ወይም ወዐፅቃ ኢትውዒ ማለት ይኖርበታል። ምክንያቱም በምናነባቸው የግዕዝ መጻሕፍት ሕግ መሠረት አንድና ብዙን ያሰኛልና።
- 10. “ተታቢአ ለከላ ጎይል እለ በሰማያት ማኅደር” (ትዕምርተ ኅቡአት) በሰማያት ብሎ ማኅደር አለ እንጂ ትክክለኛው ሰዋስውስ እለ በሰማያት ማኅደራት ወይም አንተ በሰማያዊት ማኅደር ማለት ነበረበት። ይህም እንደ ሌሎቹ ቅሉ አንድና ብዙ መሆኑ ግልጽ ነው።
- 11. “ፈጣሬ ኅቡአት²⁰ ዘኢያስተርኢ” (ኪዳን) ኅቡአት በሎ ዘኢያስተርኢ ማለቱ አንድና ብዙነቱን የሚያመለክት ነው። ኅቡአት እና ዘኢያስተርኢ አንድና ብዙ ናቸው። ዐረፍተ ነገሩን ትክክል ለማስቀመጥ ፈጣሬ ኅቡአት ዘኢያስተርኢ መባል ነበረበት። የማይታይ ምሥጢራትን ከማለት የማይታይ ምሥጢርን ወይም የማይታዩ ምሥጢራትን ማለቱ ለሰዋስው ሕጉ ተገቢ ነው።

4.2. ሩቅና ቅርብ

ከላይ በአማርኛው በተሰጠው ምሳሌ መሠረት ሩቅና ቅርብ ማለት አንተ መጣ እንደማለት ሲሆን ምሳሌውም፡-

1 “ብርሃን ዘበአማን ዘያበርህ ለከላ ሰብእ ለእለ ይነበሩ ውስተ ዓለም በእንተ ፍቅረ ሰብእ መጻእከ ውስተ ዓለም።” (የሰኞው መጨረሻ ውዳሴ ማርያም፡ትርጓሜ)ከዚህ ዐረፍተ ነገር መረዳት የሚቻለው። ከሩቅ ያለውን ሰው አብሮ እንዳለ አድርጎ እንደማናገር ወይም እንደማጫወትይቆጠራል። ለምሳሌ፡- ወደ አማርኛው አምጥቶ ለማሳየት እውነተኛ ብርሃን የሚያበራ.....መጣህ እንደማለት ነው። በዚህ ሰዋስው ሕግምየሚያበራ መጣ ወይም የምታበራ መጣህ ማለት ይኖርበታል። የዚህ አገባብ ስሕተትም በግዕዝ ቋንቋ ሊቃውንት ዘንድ የዘይቤ²¹ ጸያፍ ወይም ሩቅና ቅርብ በመባል ይታወቃል።ይህንን ንባብም “ብርሃን ዘበአማን ዘታበርህ ለከላ ሰብእ ብሎ ማስተካከል የማይቻልበት ምክንያት የለም። ምክንያቱም በጸሎቱ ወይም በእምነት ይዘቱ ላይ የሚያመጣው ችግር የለምና።

4.3. ገቢርና ተገብሮ

1 የዚህ ሰዋስው ሕግ ችግርም የሳቢና የተሳቢ ጉዳይ ነው። “ብርዕ ቅጥቁጥ ኢይሰብር ወሰዕኒ ዘይጠይሰ ኢያጠፍዕ” (ማቴ፡12-፡-19-20) የአድራጊና ተደራጊ አለመመጣጠንን የሚያሳይ የሰዋስው ፍልስ ሲሆን በአማርኛው ለማስረዳት ያህል ፡- አበበ ከበደ ቀማው እንደ ማለት ነው። ይህ ዐረፍተ ነገር የሚታይበት የተሳቢ ችግር ነው። በቀለ ቤትን ሠራ በማለት ፈንታ ተሳቢ የሌለው እንደ ማድረግ ነው። ብርዕ ቅጥቁጠ ካለ ግን የተቀጠቀጠ ብርን ማለት ይቻላልና።

²⁰ ኅቡአት፡ ሸሸጎ፣ ደበቀ፣ ሰወረ... የሚል ትርጉም ሲኖረው፣ ኅቡአ- የተደበቀ ምሥጢር...ማለት ነው

²¹ መጽሐፍ ምሥጢር እንጂ ዘይቤ አይጠነቅቅም። ከሚለው በመነሣት በሊቃውንት ዕይታ ወይም በዚህ ዐረፍተ ነገር ዘይቤ የሚለው ቃል ሰዋስውን የሚተካ ይመስላል።

2 ይህ ዐ. ነገርም እንዳለፈው ነው። “ወለእመኔ በ እለ ኢየአምኑ ኢአሚነ ዚአሆሙ ይከልዕ ባዕድ አሚነ በእግዚአብሔር” (ሮሜ 3:- 1-3) ባዕድ የሚለውን ባዕድ ካለ ከገቢር ተገብሮ ነጻ ወጣ ማለት ነው።

ወነሣእናሆሙ በመዋዕሊነ እሎንተ ክልኤተ ሊቃነ ጳጳሳት። (ቅዳሴ ማርያም፣ ሕርያቆስ) ለእሎንተ ስላላለ የተሳቢ ችግር ገጥሞታል። በግዕዝ አገባብ ሕግ መሠረት ዝርዝር የሚባል አለ፣ ከዘረዘረ ደግሞ ለ²² ግዴታ ነው። ለምሳሌ በአማርኛ፡- አዳም ቤቱ አፈረሰው። ማለት አይቻልም። ዐረፍተ ነገሩ እንዲስተካከል ከተፈለገ ቤቱን ማለት ይኖርበታል። ግዕዙም ቤቱ ካለ እንዲሳብ ሷን ማግኘት የግድ ይለዋል፣ ዝርዝር ማለትም ይህ ነው።

4.4. ሴትና ወንድ

የዚህ ዐይነት ስሕተት ሰዎችም ከአማርኛው ምሳሌ እንደተመለከተው የሴትን አንቀጽ ለወንድ፣ የወንድን አንቀጽ ለሴት መስጠቱ ነው። ምሳሌውም፡-

1 “ወረሰያ ንጹሐ ለፍኖትየ” (መዝሙረ ዳዊት፣ 17: 32/ 18:32) በዚህ አረፍተ ነገር ውስጥ በትርጉም ጊዜ ለማለት የተፈለገው፣ መንገዴን የነጻች አደረጋት ነበር። ነገር ግን የተጻፈው የግዕዙ ቀጥተኛ ትርጉም መንገዴን የነጻ አደረጋት እንዲል ተደርጓል። ንጹሐ በተሰኘው ውስጠ ዘ መሠረት። ንጹሐት ለሴት ሆኖ ሳለ፣ ንጹሐ ብሎ ስሕተት ሠርቷል። ምክንያቱም ወረሰዮ አላለምና። ለማስተካከልም፡- ወረሰያ ንጹሐት ለፍኖትየ ወይም ወረሰዮ ንጹሐ ለፍኖትየ ማለት ይኖርበታል። በያዘው ሳይታረም ከቀጠለ ግን አገባቡ የሴትና ወንድ ችግር አለበት ማለት ነው። አንቺ ና፣ አንተ ነይ። እንደማለት።

2 “ዘበእንቲአሃ ተሥዕረ ዘቀዳሚት መርገም እንተ ኅደረት ዲበ ዘመድነ” (የሐሙስ ሁለተኛው ውዳሴ ማርያም፣ ነዐብየኪ) ይህም ፡- ተሥዕረ ብሎ ኅደረት ይላልና። በእኛ ላይ አድራ የነበረች ተሻረ እንደማለት። ለማስተካከልም ተሥዕረ ካለ ኅደረ ማለት አለበት ወይም ተሥዕረት ካለ ኅደረት ማለት አለበትና።

3. “አንቲ ውእቱ²³ ሰዋሰውእምድር ዘይበጽሕ እስከ ሰማይ ወመላእክተ እግዚአብሔር የዐርጉ ወይወርዱ ውስቴታ” (የማክሰኛው ሁለተኛው ውዳሴ ማርያም፣ እስመ በፈቃዱ) ዘይበጽሕና ውስቴታ የሴትና ወንድ አንቀጽ ስላለበት። ለማስተካከልም፡- ዘይበጽሕ ካለ ውስቴቱ፣ ዘትበጽሕ ካለ ደግሞ ውስቴታ ማለት አለበት። በአማርኛው ለማሳየትም፡- ከሰማይ እስከ ምድር የሚደርስ መሰላል...በውስጧም ወይም በመሰላሏ ወስጥም መላእክት ይወጡባታል ይወርዱባታል። እንደማለት ነው። የሚደርስ የሚለው ግሥና በውስጧ

²² አቀብሎ ሸሽ፣ ተጠቃሽ፣ ተሳቢ፣ አዳማቂ፣ በቁም ቀሪ፣ ወዘተ... መሆን ይችላል።

²³ ውእቱ፡ ነሹ- አንቲ ውእቱ ተሰፋሁ ለአዳም
ውእቱ፡ ነሹ- አንተ ውእቱ እግዚአ ኢጋእዝት
ውእቱ፡ ኖችሁ- አንትሙ ውእቱ ዘርእ ክቡር ወንዋይ ኅሩይ
ውእቱ፡ ነኝ- አነ ውእቱ እግዚአ ለሰንበት
ውእቱ፡ እሱ፣ ውእቱ፡ ነው- ለውእቱ አልቦቱ መካን --በለውታል ሊቃውንት።

የሚለው የወንድና የሴት ቅርጽ አላቸው። የምትደርስ ብሎ በውስጡ ቢል ወይም የሚደርስ ብሎ በውስጡ ቢል መልካም ነው።

4.5. አገባብ የቀረው

በዚህ ክፍል ሰዋሰው፣ አገባብ የቀረው ማለት ሊጨመርበት የተፈለገውን የቃል ወይም የሆኔ ክፍል አለመጨመር ማለት ነው። በግዕዝ ቋንቋ ውስጥ ብዙ የሰዋሰው ሕጎች አሉ። እስመ፣ እንዘ፣ ዘ፣ ለ፣ ወ፣ እንተ፣ ከመ፣ በ፣ወዘተ የመሰሉት ሁሉ አገባባት ናቸው። በዐረፍተ ነገር ወስጥ የእነዚህ አገባባት በሚያስፈልጉበት ቦታ አለመግባት፣ ከአንድ የተሠራ እቃ ውስጥ አንዲት ቡለን እንደ ማጣት ነው።

1“ ሕዝብ ዘይነብር ውስተ ጽልመት ወጽላሎተ ሞት ብርሃን ዐቢይ ሠረቀ ላእኤሆሙ” (የረቡዕ ስድስተኛው ውዳሴ ማርያም፣ የዐቢ ክብራ) የዚህን ዐረፍተ ነገር ችግር ለማሳየት በመጀመሪያ የግዕዝን ዐረፍተ ነገር ወደ አማርኛው መመለስ ያስፈልጋል። ትርጉሙም፡- በሞት ጥላና በጨለማ ውስጥ የሚኖር ሕዝብ ታላቅ ብርሃን ወጣላቸው። ለማን ነው ብርሃን የወጣለት የሚል ጥያቄ ሲነሣ ለሕዝብ ማለታችን ግድ ነው። ስለዚህ ለሕዝብ ዘይነብር ...በሚል መስተካከል ይኖርበታል። የዚህ አገባብ ችግር ምንድን ነው ተብሎ ቢጠየቅ፣ ለ የቀረው ነው ማለት ይቻላል። እንዲያውም የዚህ ዐረፍተ ነገር ችግር ይህ ብቻ አይደለም። አንድና ብዙም ሆኗል። ለምሳሌ፡- ሕዝብ የሚለውን ቃል አንድም ብዙም አድርጎ መጥራት ይቻላል። ነገር ግን ዘይነብር ብሎ ላዕሌሆሙ መባሉ እንደ ሰዋሰው ሕግ አይፈቀድም። ምክንያቱም ላዕሌሆሙ ለብዙ ዘይነብር ለአንድ ስለሆነ።

እንግዲህ ከላይ ከተዘረዘሩትና ስሕተት ተብለው ከቀረቡት ዐረፍተ ነገራት ማጤን የሚገባው በግዕዝ መጻሕፍት ውስጥ የሚገኙ የአገባብ ችግር ያለባቸው እነዚህ ብቻ አለመሆናቸውን ነው። አጥኝው ክፍል ማስጠንቀቅ የሚፈልገው ነገርም የሰዋሰው ችግር ያለባቸውን ዐረፍተ ነገራት ሊቃውንቱ በየሙያ ዘርፋቸው እስከ መጨረሻ ሊያርሟቸው ይገባል ባይ ነኝ። ምክንያቱም ትርጓሜ ቤት ሳይደርሱ ለሚቀሩ ደቀ መዛሙርት የታረመና የተስተካከለ ሥርዓተ ንባብ ማወቅ ተገቢ ነው።

መጽሐፍ ምሥጢር ከጠነቀቀ ዘይቤ የማይጠነቅቅበት ምክንያት የለም። ምክንያቱም ሊቃውንት ከዚህ ያለፈ አመሥጥሮ ይችላሉና። ለምሳሌ ያሕል በንባብ²⁴ ቤት ተማሪዎቹ ዳዊት ሲማሩ ሰዋሰውን አርመው የሚያስተምሩ መምህራን አልፈው አልፈው አሉ። ነገር ግን ይህን የታረመ ዘር ሌላ ቦታ ላይ በሌላ ጉባኤ ሲያገኙት ስሕተቱን በዜማው፣ በአቋቋሙ፣ በዝማሬው፣ በመዋሥዕቱ፣ በቅዳሴው ..ወዘተ ላያርሟቸው ይችላሉ። ደቀ መዛሙርቱም እንደ እርስት ይዘውት ይቀራሉ። ትርጓሜውን ብቻ ለማቅናት ይሞክራል። ከትርጓሜው ውስጥ እንኳን ሳይቃኑ ተዘለው የቀሩ ብዙ ንባባት አሉ።

²⁴ ንባብ የተባለው ትምህርት 3 ዐይነት ሲሆን 1. ግዕዝ ንባብ አንድም ማጋዝ ይባላል። 2. ውርድ (ንኡስ) ንባብ 3 ቁም (ዐቢይ) ንባብ ይባላሉ። ጥንታዊ የኢትዮጵያ ሥርዓተ ትምህርት፣(ሊቀ ሥልጣናት ሀብተ ማርያም ወርቅነህ፡ 1969፡39)

በሌላ በኩል የትርጓሜ ጉባኤ የሌላቸው መጻሕፍት አሉ። ለምሳሌ የቅዱስ ያሬድ ጸዋት ወዘተ መጻሕፍት። በነዚህ ውስጥ ብዙ የአገባብ ችግር ያለባቸው ንባባት አሉ። ከላይ ያሉትን ምሳሌያት ማየት በቂ ነው። ስለሆነም ሊቃውንት በየሥራ ብቃታቸው፣ በየሚያስተምሩባቸው ተቋማት፣ ከሚመለከታቸው የዘርፉ ምሁራን ጋር ተሰብስበው ከንባቡ እስከ ዜማው ማረምና ማስተማር ይገባቸዋል። ምክንያቱም የሚያፈርሰው የደግማም ሆነ የቀኖና ዳጎጽ የለበትምና።

5. አንድምታና ሥነ ጽሑፋዊ እድገቱ

በዚህ አጭር ጥናት ውስጥም ሥነ ጽሑፋዊ እድገት ሲባል ለምሥጢር ማስዋቢያና ማሳያነት ሊቃውንቱ የተጠቀሙበትን የማብራሪያ ሥልት የሚጠቁም ነው። አምሳሌ (2011:78) ለአንድምታ ትርጓሜ መስፋፋት የአማርኛው ቋንቋ ማደግ ጉልህ ሚና እንደመተጫወተ በግልጽ ያስረዳሉ። ይህ ማለትም፣ ሊቃውንቱ የግዕዙ ቃል ሳይዛነፍ በአማርኛው እንዲሁም በአማርኛው ላይ ተጨማሪ የግዕዝ ማብራሪያ እያስቀመጡ የገለጹበትን ስልት የሚያሳይ ነው። በዚህ መሠረትም ከውዳሴ ማርያም አንድምታ ትርጓሜ አንድ አጭር አንቀጽን ብቻ ቆርጦ በመውሰድ በዘመናት የታዩ የሥነ ጽሑፍ²⁵ ብልጽግናን ለማሳየት ይሞከራል።

በእርግጥ የግዕዝ ሥነ ጽሑፍ አሁን ባለበት ደራጃ ወደኋላ የቀረ ቢመስልም መነሻ ዘመናቱን ግን ብዙ ወደኋላ ሂደን እንድንጠይቅ ያስገድደናል። በዚህ ምክንያትም የግዕዝ ሥነ ጽሑፍ ብቅ ጥልቅ ሲል ቆይቷል። ከዚያም እንደገና መካከለኛው ዘመን አካባቢ ቅርንጫፍ አውጥቶ ተደናቂነትን አግኝቷል። ስለግዕዝ ሥነ ጽሑፍ እድገት፡-ጌታቸው ኅይሌ፣ ግዕዝ በቀላሉ በተሰኘው መጽሐፍ እንዲህ ያብራራሉ።

የግዕዝ ሥነ ጽሑፍ በሰፊው የተሰፋፋው በ1263 ዓ.ም የሸዋ- አምሐራ ዘመነ መንግሥት ከተሰፋፋ ወዲህ ነው። በዚህ ዘመን ስማቸው የታወቀና ያልታወቀ ሊቃውንት ተነሥተው የመንፈሳዊና የታሪክ ድርሰቶች ደርሰውልናል። የዜማ ትምህርት በአክሱም ዘመነ መንግሥት (በቅዱስ ያሬድ) ቢጀመርም የተሰፋፋው በሸዋ- አምሐራና በጎንደር ዘመነ መንግሥት ነው።... አብዛኞቹ መልክዐ መልኮችን የደረሱት፣ ለመጻሕፍት ትርጓሜ ዛሬ የምናውቀውን መልክ የሰጡት የጎንደር ሊቃውንት ናቸው። ጎንደር እመ አህጉር፣ ባሕረ ጥበባት፣ ነቅዐ ሃይማኖት ...የሚል ዝና ያተረፈች ያለምክንያት አይደለም። (ጌታቸው ኅይሌ፣2008:18)

ይህ አያደገ የመጣው የግዕዝ ሥነ ጽሑፍም አማርኛውን ጨምሮ በማዛመድ እያብራራና እየተነተነ፣ ሐተታ እየሰጠና አንድም አያለ እዚህ ላለንበት ዘመን የሥነ ጽሑፍ ልሕቀት አድርሶታል።

²⁵ ሥነ ጽሑፍ የሰው ልጅ የሐሳብ መግለጫ ዘዴ ነው። (ዘሪሁን አስፋው፣ 1998:1)

ለዚህ የትንተና ስልትም አጥኝው የወሰደው ቋሚ ጽሑፍ ከእሱ ውዳሴ ማርያም “ተፈሥሐ አማርያም ርግብ ሠናይት...” የሚለውን የአንቀጽ ክፍል በመጥቀስ ነው። ይህ ንባብ የተመረጠበት ዋና ምክንያትም የግዕዝ ዘር ወይም ንባብ አጭር በመሆኑ ነው። የዚህ አንቀጽ የዐረፍተ ነገር ሥልትም ከአንድምታ መጻሕፍት አንጻር በ17ኛው፣ (የብራና) በ19ኛው መካከለኛው ዘመን (እትም) እንዲሁም በ20ኛው መጀመሪያ (የቅርብ ጊዜ) (እትም) ጽሑፋትን በመውሰድ በዘመናት ያሳዩትን የሥነ ጽሑፍ የእድገትና የውበት ሥልቱን አጥኝው በጥናቱ ለማስቀጠል ይሞክራል።

ከተመረጠው ዘር ውስጥም በዘመናት ሂደት የትንተና ወይም የማብራሪያ እድገት ያሳዩ ጽሑፎች በ “ሀ” በ “ለ” በ “ሐ” የተወከሉ ሲሆኑ አንደኛው ከሌለኛው ጋር ያለውን መሠረታዊ ልዩነትም በግርጌ ማስታወሻ (footnote) ለማስቀመጥ ተሞክሯል።

5.3. የተመረጠው የሥነ-ጽሑፍ የጋራ ዘርእ (ንባብ)

“ተፈሥሐ²⁶ አ ማርያም ርግብ ሠናይት ዘወለድኪ ለነ ዘእግዚአብሔር ቃለ²⁷ አንቲ ውእቱ ጽጌ መዓዛ ሠናይ እንተ ሠረፀት እምሥርወ ዕሤይ²⁸ ሰአሊ ለነ ቅድስት²⁹ ።”(የእሱ ውዳሴ ማርያም ትርጓሜ፡1961)

5.3.1 የ17ኛው³⁰ አንድምታ ትርጉም (ብራና)

ሀ. “ተፈሥሐ አማርያም ርግብ ሠናይት፡ የኖሳ ርግብ³¹ መልካማ ማርያም ሆይ ማየ ኅጢአት ባንች ስለደረቀ ደስ ፈቅ ይበልሽ³² ። ዘወለድኪ ለነ ዘእግዚአብሔር ቃለ፡፡ የእግዚአብሔር

26 ተፈሥሐ አ ቤተ ልሔም ሀገር ለነበሩት፤ ተፈሥሐ ፍሥሕት አ ምልዕተ ጸጋ፤ ተፈሥሐ አ ማርያም እም ወአመት፤ ተፈሥሐ እስመ ረከብኪ ሞገሰ፤ ተፈሥሐ እግዚአብሔር ምስሌኪ፤ ተፈሥሐ አ ቅድስት እምሙ ለኩሎሙ ሕያዋን.. እያለ ብዙ ጊዜ ደስ ይበልሽ ይላል።(ውዳሴ ማርያም፡ ቅዳሴ ማርያም፡ የሉቃስ ወንጌል...)

27 ቀዳሚሁ ቃል ውእቱ ወከማሁ ቀዳሚሁ እምቀዳሚሁ ኅበ እግዚአብሔር ውእቱ (ዮሐ. 1፡-1)

28 እምሥርወ እሤይ ሠሪግ፤ ወእምዘርእ ዳዊት ተወሊዱ..(ዚቅ)መንከር ተአምራሁ ለመድኅኒነ በከመ ወፅአት በትር እምሥርወ እሤይ(ውበዙኃን፡ መዝሙር ዘአስተርእዮ)

29 ቅድስት አለ ንጽሕት ጽንዕት ክብርት ልዩ ሲል ነው። ንጽሕትም አለ ሌሎች ሴቶች ከነቢብ ከገቢር ቢነጹ ከሐልዮ አይነጹም (ትርጓሜ ውዳሴ ማርያም፡ 1961፡ ተስፋ ገብረ ሥላሴ ማተሚያ ቤት)

30 የብራናው ዘመን አጥኝው ለመገመት እንደሞከረው ፣ የተጠቀመባቸው መንገዶች ነኛ. የሆሄያት አጣጣልን በማየት ሲሆን 2ኛው እና ዋነኛው ማወቂያ መንገድ ግን በብራናው የጽሑፋት መልዕክት ውስጥ አብዛኛውን ጊዜ የሚጠቀሱት ንግሥት ምንትቀብና ልጃቸው ኢያሱ ናቸው። “ለዓለም ዓለም አሜን” በሚለው ቦታ ስማቸው ይነሣል። በሌላ በኩል ብራናው የያዛቸው ነገሮች፡- ውዳሴ አምላክ፣ አስማተ ሰሎሞን፣ ውዳሴ ማርያም ትርጓሜ፣ አንቀጽ ብርሃን የመሳሰሉ መዛግብትን አካትቷል።

31 የኖሳ ርግብ የሚለው ሐረግ በ ለ የትርጓሜ ስልት ውስጥ የማይገኝ ሲሆን

32 ማየ ኅጢአት ባንች ስለደረቀ ደስ ፈቅ ይበልሽ። ይህ ሐረግ በ ለ ውስጥም በ ሐ ውስጥም አይገኝም። ከ ሀ ብቻ የሚገኝ ውብና የተለየ ቃል ያለበት ነው።ለምሳሌ ፈቅ የበልሽ የሚለው ቃል በአሁኑ አማርኛ ለመጠቀማችን አርግጠኛ አይደለሁም ።

ቃሉን³³ ወለድሽልን :: ለሰይጣን ከመገዛት፡ ኃጢአት ከመስራት ያድነን ዘንድ³⁴ :: አንቲ ውእቱ ጽጌ መዓዛ ሠናይ፡፡ መልካማ ሽታ ያለባት አበባ ለዝያ አምሳል አንች ነሽ³⁵ :: እንተ ሠረፀት እምሥርወ ዕሤይ :: ከዕሤይ ቤት የተወለድሽ³⁶ :: ሰአሊ ለነ ቅድስት፡፡ ገጽሕት ሆይ ምሕረት ለምኝልን ከልጅሽ ከወዳጅሽ ዘንድ³⁷ ::”

5.3.2. የ19ኛው ኢጋማሽ³⁸ አንድምታ ትርጉም (1961፡እትም)

፲. “ተፈሥሒ አማርያም ርግብ ሠናይት ዘወለድኪ ለነ ዘእግዚአብሔር ቃለ³⁹፡፡ አካላዊ ቃልን የወለድሽልን መልካማ ርግብ (ተፈሥሒ⁴⁰) ደስ ይበልሽ፡፡ አንቲ ውእቱ ጽጌ መዓዛ ሠናይ ዘመዓዛሃ ሠናይ⁴¹ ሲል ነው፡፡ ጽጌ አሷ፣ መዓዛ ልጅዋ፡፡ አንድም መዓዛ ገጽሕናዋ ቅድስናዋ፣ ጽጌ አሷ፡፡

ተፈሥሒ አማርያም ርግብ ሠናይት ብሎ ትርጓሜ ይጀምራል እንጂ እንደ ሐ እና ለ ተፈሰሒ አማርያም ርግብ ሠናይት ዘወለድኪ ለነ ዘእግዚአብሔር ቃለ፡፡ ብሎ መሉ ወረፍተ ነገሩን አይጻፍም፡፡

33 የእግዚአብሔር ቃሉን ወለድሽልን፡፡ የሚል ብቸኛ ንባብ ነው፡፡ ለ አካላዊ ቃልን የወለድሽልን ሲል ሐ ግን የአብ አካላዊ ቃልን የወለድሽልን ብሏል፡፡ ከ ለ፣ ሐ የሚለየው የአብ በሚለው ነው፡፡

34 ለሰይጣን ከመገዛት፡ ኃጢአት ከመስራት ያድነን ዘንድ፡፡ ይህ ሐረግ በዚህ የ ሀ አንድምታ ክፍል የሚገኝ እንጂ ከ ለ እና ከ ሐ አይገኝም፡፡ ይህም ጥንታዊውን አንድምታ ለየት ያደርገዋል፡፡

35 መልካማ ሽታ ያለባት አበባ ለዝያ አምሳል አንች ነሽ፡፡ በሁለቱም ክፍሎች ይህን የመሰለ ሐረግ የለም፡፡ ለዚያ አምሳያ እያለ በድር አባባል ወይም ድረታ በሚመስል ገለጻ የሚያስረዳ እና መልካማ ሽታ የለባት አበባ የሚል ብቸኛ ንባብ ነው፡፡

36 ከዕሤይ ቤት የተወለድሽ ብሎ እንተ ሠረፀት ከሚለው ብቅርብ ይተረጎማል፡፡ ይህ ብቻውን ከሁለቱ የተለየ ነው፡፡ በሌላ አባባል እንተ ሠረፀት ሚለው የተወለድሽ፣ የበቀለች፣ የወጣች የላል እንጂ፣ የተወለድሽ ብሎ ማቅረቡ ምናልባትም ስአሊ ለነ ቅድስት ለሚለው በትርጉም እንዲቀርብለት ሊሆን ይችላል፡፡

37 ስአሊ ለነ ቅድስት ካለ በኋላ ብቸኛና ከሁለቱ ተለይቶ አጭር መግለጫ ያለው ይህ ብቻ ነው፡፡ መግለጫው አጭር ከመሆኑ ባሻገርም የወረፍተ ነገር አወቃቀሩ በአማርኛው ቋንቋ ልማድም ያልተለመደና የቆየ መሆኑን ያመለክታል፡፡ “ገጽሕት ሆይ ምሕረት ለምኝልን ከልጅሽ ከወዳጅሽ ዘንድ” እንዲያው በአሁኑ የአማርኛው አወቃቀር ይጻፍ ቢባል እንኳን፣ “ገጽሕት ሆይ ከልጅሽ ከወዳጅሽ ዘንድ ምሕረት ለምኝልን፡፡” ማለት ይኖርበታል፡፡ ምክንያቱም የወረፍተ ነገር ሥርዓቱ ባለቤ፣ ተሳቢና ማሰሪያ አንቀጽ ስለ ሆነ፡፡ በአጠቃላይ የዚህ አንድምታ የወረፍተ ነገር አጣጣል ለየት ያለ እን የቆየ የቃላት አካሄድን የሚከተል ሲሆን ለምሳሌ አዲስ ቃል “ፈቅ ይበልሽ” የሚል ተጠቅሟል፡፡ አሁን ባለው የቃላት ስደራ እምብዘም ተጽፎ የሚገኝ መሆኑ ነው፡፡ ምናልባትም በዘመኑ የነበሩ የትርጓሜ መምህራን የአካባቢያቸውን ቃላት ስለሚጠቀሙ ሊሆን ይችላል፡፡ አልፎ አልፎ እንደምናገኘው በትረጓሜ ውስጥ “ልጅ ጎጃም ልጅ አማራ” እየተባለ ብዙ ይገኛልና ከዘየ ጋር የተገናኘ ሲባል ይቻላል፡፡

38 ከመጽሐፉ ሕትመት አንጻር 1961 ዓመተ ምሕረት እንደታተመ የሚያሳይ ስለሆነ፣ እንዲሁም በተስፋ ገብረ ሥላሴ ማተሚያ ቤት እንደታተመ የሚገልጽ አንጅ፣ የታች ቤትም፣ የላይቤትም፣ ያሳተመው ማን እንደሆነም አይገልጽም፡፡ አብዛኛውን ጊዜ የእምነት መጻሕፍት ይህንን ባህል የሚያስተናግዱ ናቸው፡፡ ማንነታቸው ባልታወቀ የተጻፉ ገድላትንና ድርሳናትን ቤት

39 ከ “ሀ” በመለየት ለና ሐ አንድ የሚሆኑበት የወረፍተ ነገር ክፍል፡፡ “ተፈሥሒ አማርያም ርግብ ሠናይት ዘወለድኪ ለነ ዘእግዚአብሔር ቃለ” የሚለው ነው፡፡ ሀ” ግን ተለይቶ በመካከል ትርጉም የጀምራል፡፡

40 መልካማ ርግብ ካለ በኋላ በቅንፍ ተፈሥሒ ብሎ ደስ ይበልሽ ይላል፡፡ በአርግጥ አንድምታ መጻሕፍት ግዕዙን ከአማርኛው በማቀላቀል ማብራሪያ መስጠት ልማድ ነው፡፡

41 “ዘመዓዛሃ ሠናይ” አንቲ ውእቱ ጽጌ መዓዛ ሠናይ የሚለውን የወረፍተ ነገር ክፍል ማስተካከያ በመስጠት ለና ሐ ዘመዓዛሃ ሠናይ ሲል ነው እያሉ ያስረዳሉ ሀ ግን እዚህ ላይ ምንም ማስተካከያ አልሰጠም፡፡

እንተ ሠረወት እምሥርወ ዕሤይ ከዕሤይ ሥርወ የተገኘች⁴² አለ ሥርወ ወደላይም ወደታችም ያድጋል። ወደላይ ቢሉ አብርሃም ወደታች ቢሉ ዳዊት⁴³ ። ሰአሊ ለነ ቅድስት⁴⁴ እንዲህ ካለ ልጅሽ ጽንዕት በድንግልና እመቤታችን ጸጋውን ከብሩን እንዳይነሣን ለምኒልገ⁴⁵ ።” (1961፣89)

5.3.3. የ20ኛው (እትም 2006 ወዲህ) የዲማ ተሻሽሎ የወጣ ትርጓሜ

ሐ. “ተፈሥሐ ኦ ማርያም ርግብ ሠናይት ዘወለድኪ ለነ ዘእግዚአብሔር ቃለ”። የአብ⁴⁶ አካላዊ ቃልን የወለድሽልን መልካሟ ርግብ በነ ርግብ እመቤታችን! ተፈሥሐ ደስ ይበልሽ ደስታ ይገባሻል በእርሱ ርግብነት የእርሷን ርግብነት መናገር ነው። የርግብ እናቱ ርግብ እንዲሉ። በደብተራ አራት ቀይሐገ⁴⁷ ጸሊማን ኩሳኩሳን አርጋብ የሚባሉ አሉ። ፀዓዳ ርግብም አለ። ሌዋዊ አውታረ ደብተራ አራትን ይቆርጥብኛል ብሎ በዘንግ መትቶ ገድሎታል። የኸውም ምሳሌ ነው። ቀይሐን አርጋብ የነቢያት ካህናት ቀይሐን አላቸው ደማቸውን ያፈሳሉና። ፀሊማን አላቸው መከራቸው ጽኑ አውታረ ነው። ኩሳኩሳን አላቸው በተሰፋ ኗሪዎች ናቸውና። ፀዓዳ ርግብ የጌታ ፀዓዳ አለው ፀዓዳ በመለኮቱ ይለዋልና። ሌዋዊ የጸሐፍት የፈሪሳውያን። ያ አውታረ ደብተራ አራትን ይቆርጥብኛል ብሎ በዘንግ መትቶ እንደገደለው ጌታም በገዛ እጃቸው አሌ ለከሙ ጸሐፍት ወፈሪሳውያን እለ ትበልዑ አብያተ መበለታት በአንሆ ጸሎትከሙ እያለ ቢዘልፉቸው ጸልተው ተመቅኝተው ጸፍተው ገርፈው ሰቅለው ገለውታልና። በ ርግብ ኖን አንቺ ነሽ ። ይህች ርግብ ኖን ሐፀ ማየ አይን ነትግ ማየ አይን ስትል በአፏ ቆጽሎ ዘይት ይዛ ተገኝታለች። እመቤታችንም ሐፀ ማየ ኃጢአት ነትግ ማየ ኃጢአት ስትል ጌታን ፀንሳ ተገኝታለችና። በ ርግብ ዳዊት ርግብ ሰሎምን

42 ሀ ላይ ያለው የአማርኛ ማብራሪያ ፣ ከዕሤይ ቤት የተወለድሽ ሲል፣ ለ ግን “ከዕሤይ ሥርወ የተገኘች” ይላል ሥርወ የሚለውን የግዕዝ ቃል ሳይቀይር ማለት ነው። የተወለድሽና የተገኘች የሚሉ ሁለት ቃላት ከትርጉም ልዩነታቸው ባሻገር ሩቅና ቅርብ አመላካች ቃላት ናቸው።

43 ሥርወ ወደላይም ወደታችም ያድጋል። ወደላይ ቢሉ አብርሃም ወደታች ቢሉ ዳዊት። ይህ ሁሉ የማብራሪያና የትርጓሜ ስልት ከ “ሀ” ውስጥ አይገኝም። ከ “ለ”ና ሐ ብቻ አንጂ።

44 ማስታወሻ- ከሦስቱም ቦታዎች ወይም የአንድምታ ማብራሪያዎች በቀይና በጥቁር ቀለማት የተጻፉት ቀላት፣ አጥኝው እንዳለ ሳይቀንስና ሳይጨምር በዘመናት ያሳዩትን የጽሕፈት ብልሃታቸውን እንዳሉ ለአንባቢና ለሚመራመረው ክፍል ለማሳየት የ ሀ”ን የ “ለ”ን እንዲሁም የ “ሐ” በሙሉ እስከ ሆህያት፣ ሥርዓተ ነጥብ... የሚታየውን ተመሳሳሎና ልዩነት ለማሳየት አስቀምጧል።

45 ለ “እንዲህ ካለ ልጅሽ ጽንዕት በድንግልና እመቤታችን ጸጋውን ከብሩን እንዳይነሣን ለምኒልገ” በነገራችን ላይ “ሰአሊ ለነ ቅድስት” ከሚለው ዘር በኋላ ሦስቱም የማብራሪያ ስልታቸው እምብዛም አይገናኙም። የማብራሪት መጠናቸውም እንደ ዘመናቸው ቅደም ተከተል ከአጭር ወደረጅም ነው። ከላይ እንደተገለጸው ሀ” ላይ የምናገኘው ዐረፍተ ነገር በአገባቡም በአጭርነቱም የተለየ ሲሆን ለ” ደግሞ የሰዋሰው ችግር ሳይኖርበት፣ በመጠኑም በገለጻውም ከ ሀ” የተሻለ ነው ማለት ይቻላል። ነገር ግን እንደ አገባብ ፣ ሰአሊ ለነ ቅድስት ካለ በኋላ እንዲህ ካለ ልጅሽ ይላል። እንዲህ” የተባለው አካል በውል የሚታይ የቃል ክፍል አልነበረም። ብቻ በውስጠ ታዋቂ አምላክ መሆኑ ሊታወቅ ይችል ይሆናል እንጂ።

46 ብቸኛ ነው። ከሌሎች ወይም ከ “ሀ”ና “ለ” ውስጥ “የሐብ” የሚል ትርጓሜ አልተጻፈም።

47 ቀይሐን” ጸሐፊው በማስታዎሻቸው፣ ታርጓሜ የቃላት ማስተካከያ ተደርጎበት እንደታተመ ይናገራሉ። ነገር ግን ፣ ቀይሐን ብዙ ጊዜ በዚህ መንገድ ተጽፏል። ለምሳሌ- ከቡራገ፣ ልዑላን፣ ቅዱሳን... እያሉ ውስጠዛቸውን እንደሚያረቡት ሁሉ ቀይሐን መባል ይኖርበት ነበር። ይህ የአጥኝው አስተያየት ነው።

አንቸ ነሽ :: ዳዊት ሰሎሞን ሲያመሰግኗት ርግብ ርግብ እያሉ ነውና⁴⁸ :: አንቲ ውእቱ ጽጌ መዓዛ ሠናይ :: ጽጌ እርሷ፣ መዓዛ ልጅ። ስ ጽጌም መዓዛም እርሷ ናት ብሎ ዘመዓዛሃ ሠናይ ይላል ንጽሕናዋ ቅድስናዋ ያማረገላት የተወደደላት በጎ መዓዛ ያላት ጽጌ አንቺ ነሽ። እንተ ሠረፀት እምሥርወ እሴይ ከእሴይ ሥርወ ከእሴይ ባሕርይ የተገኘች በጎ መዓዛ ያላት ጽጌ አንቺ ነሽ። ሥርወ ወደላይም ወደታችም ያድጋል። ወደላይ ቢያዩ አብርሃም ይስሐቅ ያዕቆብ⁴⁹ ወደታች ቢያዩ ዳዊት ጉንዱ እሴይ ነው። ስአሊ ለነ ቅድስት ዘእግዚአብሔር ቃል ከሚባል ልጅሽ ጽንዕት ቢድንግልና ሥርጉት በቅድስና እመቤታችን! ጸጋውን ከብሩን እንዳይነሳን ለምኝልን? አእምሮውን ጥበቡን በልቡናችን ሳይብን አሳድራብን⁵⁰ ::” (በቆሞስ አባ ሣህለ ሥላሴ ከ2006 ወዲህ ተሸሽሎ የወጣ) ::

እነዚህ ከላይ የተጠቀሱት የአንድምታ ማብራሪያዎች የወሰዱት የጋራ ዘር ምንም ዓይነት ልዩነት የማይፈጥር ወይም መለያየት የማይሳይ የውዳሴ ማርያም አንቀጽ ነው። በየትኛውም መጽሐፍ ላይ ነጠላው ግዕዝ ሲገኝ አንድ ነው፣ ወይም አጭር ነው፣ እንዲሁም ረጅም ነው፣ እያልን ልንፈርጀው አንችልም። ምክንያቱም ከቅዱስ ያፌድ ድርሰት ጀምሮ የሚገኘው እንዲሁም በቃል እና በጽሑፍ እየተላለፈ በመጣው ምዕራፍ በተሰኘው አንድ የዜማ ድርሰት መጽሐፍ ውስጥ ውዳሴ ማርያም በዜማ ከነምልክቱ ሰፍሮ እናገኛለንና። ስለሆነም ውዳሴ ማርያም የተሰኘው ድርሰት ከንባብ አንጻር አንዱ ከአንዱ የሚለያይ የድርሰት ክፍል ነው ሊያስብለን እንደማይችል ከዚህ መረዳት ይቻላል።

በተጨማሪም ከዚህ ማብራሪያ ውስጥ መረዳት የሚቻለው፣ ልዩነት ሊፈጠር የሚችለው ትርጓሜው በሚሰጠው ማብራሪያና ሊቃውንቱ አንድም እያሉ በስፋት ለማስረዳት ለማመሥጠር በሚጠቀሙበት የግዕዝና የአማርኛው የመተንተኛ ስልት እንደሆነ ከላይ ለምሳሌ በቀረቡት ከሦስቱ ክፍላት ንባባት መረዳት ተገቢ ይሆናል።

48 ደስታ ይገባሽል በእርሱ ርግብነት የእርሷን ርግብነት መናገር ነው። የርግብ እናቱ ርግብ እንዲሉ። በደብተራ ኦሪት ቀይሐን ጸሊማን ከሳክሳን እርጋብ የሚባሉ አሉ። ፀዓዳ ርግብም አለ። ሌዋዊ አውታረ ደብተራ ኦሪትን ይቆርጥብኛል ብሎ በዘንግ መትቶ ገሎታል። የኸውም ምሳሌ ነው። ቀይሐን እርጋብ የነቢያት ካህናት ቀይሐን አላቸው ደማቸውን ያፈሳሉና። ፀሊማን አላቸው መከራቸው ጽኑእ ነውና። ከሳክሳን አላቸው በተስፋ ኗሪዎች ናቸውና። ፀዓዳ ርግብ የጌታ ፀዓዳ አለው ፀዓዳ በመለኮቱ ይለዋልና። ሌዋዊ የጸሐፍት የፈሪሳውያን። ያ አውታረ ደብተራ ኦሪትን ይቆርጥብኛል ብሎ በዘንግ መትቶ እንደገደለው ጌታም በዝ እጃቸው እሴ ለከሙ ጸሐፍት ወፈሪሳውያን አለ ትባላል። አብያተ መበለታት በአንሆ ጸሎትክሙ እያለ ቢዘልፋቸው ጸልተው ተመቅኝተው ጸፍተው ገርፈው ሰቅለው ገለውታልና። ስ ርግብ ኖኅ አንቺ ነሽ :: ይህች ርግብ ኖኅ ሐፀ ማዩ አይኅ ነትግ ማዩ አይኅ ስትል በአፏ ቆጽለ ዘይት ይዛ ተገኝታለች። እመቤታችንም ሐፀ ማዩ ኃጢአት ነትግ ማዩ ኃጢአት ስትል ጌታን ፀንሳ ተገኝታለችና። ስ ርግብ ዳዊት ርግብ ሰሎሞን አንቸ ነሽ :: ዳዊት ሰሎሞን ሲያመሰግኗት ርግብ ርግብ እያሉ ነውና። (75)

49 ወደላይ ቢያዩ አብርሃም ይስሐቅ ያዕቆብ ይላል። በዚህ የትንተና ስልት ገዢ የታየው ማብራሪያ ውብና አሁን ባለው የቋንቋ አጠቃቀም ምቹ የሆነ ነው። ይስሐቅና ያዕቆብ የሚባሉ ቃላት በሁለቱም ወይም በ “ሀ” ና “ለ” አይገኙም።

50 ዘእግዚአብሔር ቃል ከሚባል ልጅሽ ጽንዕት ቢድንግልና ሥርጉት በቅድስና እመቤታችን! ጸጋውን ከብሩን እንዳይነሳን ለምኝልን? አእምሮውን ጥበቡን በልቡናችን ሳይብን አሳድራብን። ከ “ሀ” ና ከ “ለ” በተለየ መልክ ሰፊ ማብራሪያ ይሰጣል። ዘእግዚአብሔር ቃል ከሚባል ልጅሽ ይላል ከመጀመሪያ የተነሣውን ግዕዝ በመጥቀስ።

ይሁንም እንጂ በዚህ የጥናት ክፍል ማሳየት የተፈለገው ነገር በአንድምታ መጻሕፍት ውስጥ የሚገኘውን የሥነ ጽሑፍ ልሀቀት ከአንዲት ቅንጭብ ዘር አንድ አንቀጽ በመውሰድ ከዘመን ዘመን ያለውን የገለጻና የማብራሪያ ብልህነት ባለጸግነትን በግርድፉ ማሳየት ነው። ይህ እድገትም አንድ የሥነ ጽሑፍ ዘርፍ መሆኑ የማይካድ ሀቅ ነው።

ለምሳሌ “ሀ” ውስጥ የነበረው ውስን ማብራሪያ “ለ” ላይ ሲደርስ በትንሹ የቋንቋ አጠቃቀምን በማሳመር ከ “ሀ” የተሻለ ሊባል ይችላል። የተሻለ ሲባልም ከወቅቱ የአማርኛው ቋንቋ አጠቃቀም አንጻር መሆኑ ሊሰመርበት ይገባል። ምክንያቱም አሁን ላይ ሁነን ስናየው እንጂ በወቅቱ የነበረው ገለጻ ውብ ሊሆን ስለሚችል ነው። “ሐ” ላይ ስንመጣ ከ “ሀ” ና ከ “ለ” የተሻለ የማብራሪያና ውብ የገለጻ ብልህነትን ተሸክሟል። በማስፋፊያ ስልቱም ሰፊውን ቦታ ይይዛል። ይህ ሁኔታ የሚያሳየውም ዘሩን ሳይቀይር ወይም የግዕዙን ነባር ንባብ ሳይለውጥ በየዘመናቱ የሚመች የጽሑፍ ቋንቋን በመጠቀም የሥነ ጽሑፍ እድገትን፣ በየወቅቱ የደረሰበትን ምዕራፍ የሚያሳይ የጥናት ንድፍ መሆኑም ነው።

በሌላ በኩል በዚህ መስክ ውስጥ የትርጓሜውን ክፍል ላይ ቤት እንዲሁም የታች ቤት የሚለውን የምናይበት አይደለም። ምክንያቱም ሁለቱም በመጀመሪያ መነሻቸው ወይም ጥንተ ተፍጥሯቸው ከአንድ የትርጓሜ ቤት ስለ ሆነ። ይሁን እንጂ ለማሳየት የተፈለገውና ዋናው ቁም ነገርም በአንድ ርዕስ ጉዳይ ላይ የኢትዮጵያውያን ሥነ ጽሑፋዊና ሐተታዊ የእድገት ደረጃን በየዘመናቱ ምን ይመስል እንደነበር ትንሽ ፍንጭ ሰጥቶ ለማለፍ ነው።

6. ሥነ ጽሑፋዊ ማቅኛው

በዚህ ክፍል ደግሞ ማሳየት የተፈለገው ስሕተትን ሳይሆን፣ ትርጓሜው እየበለጸገና እያደገ ሲመጣ ለሥነ ጽሑፍ የሰጠውን ትኩረት መጠቆም ይሆናል። ስለ ሥነ ጽሑፍ ምሁራን ሲገልጹ እንደ ዕይታቸው ይወሰናል። ዘሪሁን፣ (1998:1) ሥነ ጽሑፍ የሰው ልጅ የሐሳብ መግለጫ ዘዴ እንደ ሆነና ምሁራንም ስለ ብያኔው የተለያዩ ዕይታ እንዳለም ያብራራሉ።

ይሁንም እንጂ፣ ትርጓሜ፣ (አንድምታ) ውስጥ ያለውን የጽሕፈት ልዕልና የሚያመለክት ካልዳይ መነጽር ሲሆን፣ ለምሳሌ በዘመናዊው ሥነ ጽሑፍ፡- የተዋቡ ቃላትን መምረጥ፣ ሥነ ጽሑፋዊ ለዛ እንዲኖረው ማድረግ፣ በአጠቃላይ ማሳመር ዋና ዓላማው ነው።

በግዕዝ ሥነጽሑፍ የአንድምታ ባህል ውስጥም ይህ ባሕርይ የተለመደና ብርቅዬ የጽሕፈት ዘዴ ነው። ለምሳሌ፡- ግዕዙ የአገባብ ስሕተት ሳይኖርበት ሊቃውንቱ የአነባብ፣ የአካሄድ፣ ወዘተ.. ስደራው ወይም አሰካኩ አልመቻቸው ሲል፣ “እንዲህ ቢል በቀና ነበር” እያሉት ያልፋሉ። ይህ ማለት ግን የአገባብ ስሕተት አለው ማለት አይደለም። ከላይ እንደተጠቀሰው የሥነ ጽሑፍን ቃላት ለማስዋብና አካሄዱን ለማሳመር እንጂ። ለምሳሌ ለዚህ ማሳያ ይሆኑ ዘንድም ሦስት የግዕዝ አረፍተ ነገራት ተጠቅሰዋል። እነዚህን የዐረፍተ ነገር መዋቅሮችም ሊቃውንቱ የሚስማማቸውን ቃላት እያሳዩ ያልፋሉ እንጂ ችግር አለባቸው ብለው አይፈረጁቸውም።

6.1 . “ተሰመይኪ እመ ለክርስቶስ ንጉሥ”... (የቅዳሜ ሰባተኛ ውዳሴ ማርያም)

የዚህ ዐረፍተ ነገር ትርጉም፣ ወደ አማርኛው ሲቀየር፡- “የንጉሥ እናት ተባልሽ” እንደማለት ነው፡፡ ነገር ግን እናት ተባልሽ ከማለት ፣ እናቱ ቢል ያቀርበዋል በማለት ሥነ ጽሑፋዊ ማሳመሪያቸውን በመጠቀም “ተሰመይኪ እሞ... ቢል በቀና ነበር” ይሉታል፡፡

6.2 . “ተጸውረ በከርሣ ተሰዐተ አውራጎ”... (የማክሰኞ ዐሥረኛው ውዳሴ ማርያም) (ዕቢያ ሊድንግል)

በዚህ የዐረፍተ ነገር ክፍልም ከላይ እንደተጠቀሰው የሰዋሰው ችግር አይታይበትም፡፡ ነገር ግን ሊቃውንት ከማመሥጠራቸው የተነሣ ወይም የሌላ ጥናት ዳራ በመቃኘት ምሥጢርን ያደላድላሉ፡፡ ይህ ማለትም የሰው በማሕፀን የመቆያ ጊዜ ዘጠኝ ወር ከአምስት ቀን እንደሆነ ይነገራል፡፡ በዚህ ሁኔታም፣ ግዕዙ አምስት ቀንን ስላልጨመረ- ሊቃውንቱም፣ “መጽሐፍ ቤሃድል ሞልቶ- ቢተርፍ አጉድሎ መሄድ ልማድ ነው” እንጂ “ተጸውረ በከርሣ ተሰዐተ አውራጎ ወሐመስተ ዕለተ፡፡ ቢል በቀና ነበር” ይሉታል፡፡ የአገባብ ስሕተት የሌለበት ነገር ግን ሥነ ጽሑፋዊ ውበትን የተላበሰ አድርገውታል ማለት ይቻላል፡፡

6.3 . “ሕፃን ተወልዶ ለነ”... ኢሳ፣ 9:6 (ኢሳይያስ በትንቢት መነጻር)

“ርእየ ኢሳይያስ ነቢይ በመንፈስ ትንቢት ምስጢር ለአማኑኤል”..... ማሳየት የተፈለገው “ሕፃን ተወልዶ ለነ” የሚለውን የዐረፍተ ነገር ክፍል ነው፡፡ ምክንያቱም ከመወለዱ በፊት የተነገረ ትንቢት ወይም ቃል ነው፡፡ ነገር ግን እንደ ቅደም ተከተል ሕግ ሲታይ የተጠቀመው ቃል ሀላፊ ግሥ ነው (ተወልዶ)፡፡ ሊቃውንቱም ይህንን ሂደት በማየት ከኢሳይያስ በኋላ እስከ ልደተ ክርስቶስ ያለው ቃል መጠቀም ያለበት የትንቢት ግሥን ነበር ብለው በማውጣትና በማውረድ፣ “ሕፃን ይትወለድ ለነ” ቢል በቀና ነበር ብለውት ያልፋሉ፡፡

ከዚህ መረዳት የሚቻለውም ሊቃውንት ስሕተቱን ስህተት ነው ብለው እንዳለፉት ቅሉ፣ ለሥነ ጽሑፉ የሚሰማውን ቃል በመምረጥም የማቅኛ ስልት እያመቻቹ እንዲህ ቢል በቀና ነበር እያሉት አልፏቸዋል፡፡ ይህም የትርጓሜ ቃላት መረጣው ኅያልነትን ያሳያል ማለት ነው፡፡

7. ማጠቃለያ

በዚህ አጭር ጥናት፡- ከአንድምታ (ትርጓሜ) ምንነት በመነሣት፣ በግዕዝ መጻሕፍት ውስጥ አልፈው አልፈው ከሚገኙ አገባባዊ ስሕተቶች ውስን ምሳሌዎችን በማሳየትና የታረሙበትን ወይም የተቃኙበትን መንገድ በመተንተን ለማስቃኘት ተሞክሯል፡፡ ከነዚህ ስሕተት ናቸው ተብሎ ከሚጠሩት ግድፈቶች ጎን ለጎንም የአማርኛው ቋንቋ የጀርባ አጥንት በመሆን እንደ ማብራሪያነት አገልግሏል፡፡ በተጨማሪም ጥናቱ የግድፈት አይነቶችን በማሳየት እንዲሁም በአማርኛ

ምሳሌዎችን በመዘርዘር የተመረጡ የግዕዝ ግዳፋን ንባባትን ለመተንተን ሞክሯል። እንዲሁም የአንድምታ ትርጓሜ ከሃይማኖታዊ ይዘቱ ባሻገር ሥነ ጽሑፋዊ እድገቱ የጎላ መሆኑንና በዘመናት የተከፋፈሉ ጽሑፋዊ ማስረጃዎችን ከነትንታኔያቸው በትንሹ ቀንጭቦ በትርጓሜ ውስጥ ያለውን ሥነ ጽሑፋዊ የእድገት ደረጃ አስቃኝቷል።

በመጨረሻም እነዚህ የትርጓሜ (አንድምታ) መጻሕፍት በጥናት ማዕከላት ተካትተው ቢመረመሩና በጥልቀት ቢጠኑ፣ ከተተረጎሙበት ቋንቋ ጋር የላቸውን የትርጓሜ ተዛምዶን፣ የቃላት ውሰትን፣ የዐረፍተ ነገር አወቃቀርን በማጤን ግድፈት ወይም መዋቅራዊ ስሕተት ከየትኛው ቋንቋ እንደተገኘ በደንብ ለመረዳት ያስቻላል። “መጽሐፍ ምሥጢር እንጂ ዘይቤ አይጠነቅቅም”፣ እየተባለ ከሚሰጠው ማስተባበያም ግዕዙን ይታደገዋል። ይህ ብሂልም የግዕዙ የዐረፍተ ነገራዊ ስሕተት ለቋንቋው የተሰጠው ብቸኛ መለያ ባሕሪው እንዲሁም የስሕተት የዘር ውርስ ያለበት ያስመስለዋል። በመሆኑም ሊቃውንት ቦታና ጊዜ ሰጥተው የተሳሳተውን አገባባዊ ግድፈት እስከመጨረሻው ከመጻሕፍቱ ነቅሰው ማስተካከል ይኖርባቸዋል። ምክንያቱም ምሥጢርን የጠነቀቀ መጽሐፍ ዘይቤንም ሲስተካከልለት መሸከም አያቅተውምና።

በሌላ በኩል ይህ ፈርጆ ብዙ የሆነውና፣ ሀገር በቀሉ የትርጓሜ ሀብት፣ የሥነ ጽሑፍን፣ የሐሳብ ልዕልናን፣ እንዲሁም የቋንቋ ፍልስፍናን የሚያሳይ ልዩ ጥበብ በመሆኑ ጥበቃና እንክብካቤ ቢደረግለት፣ የትምህርት ተቋማቱ ቢበረታቱና ቢደገፉ ለሀገር ህልውና ከሃይማኖታዊ አስተምህሮው ባሻገር ወሳኝ የሆነ የኪነ ጽሕፈታዊ ሥልጡንነትን ልዕልናና ታሪካዊ ሚናን ይጫወታሉ ባይ ነኝ።

ዋቢ መጻሕፍት

ሀብተ ማርያም ወርቅነህ (ሊቀ ሥልጣናት)፣ ጥንታዊ፣ የኢትዮጵያ፣ ሥርዓተ፣ ትምህርት፣ አዲስ አበባ፣ 1969 ዓ.ም.

----- መዝሙረ ዳዊት፣ ብርሃንና ሰላም፣ ቀዳማዊ ኅይለ ሥላሴ ማተሚያ ቤት፣ 1955 ዓ.ም.

----- መጽሐፈ ድጓ፣ አዲስ አበባ፣ 1980 ዓ.ም.

----- መጽሐፈ ዝማሬ መዋሥዕት፣ አዲስ አበባ፣ 1982 ዓ.ም.

ሣህለ ሥላሴ ሲፈለግ (አባ፣ ቆሞስ)፣ አንደኛው ውዳሴ ማርያም፣ የ20ኛው (እትም 2006 ወዲህ) የዲማ ተሻሽሎ የወጣ ትርጓሜ- የታተመበት ቀንና ቦታ ያልተጠቀሰ

ባዩ የማም፣ (ፕሮፌሰር)፣ አጭርና ቀላል የአማርኛ ሰዋስው፣ አዲስ አበባ፣ 2002 ዓ.ም.

ብሉይ ኪዳን- ትንቢተ ኢሳይያስ፣ 9፡6

አምሳሉ ተፈራ (ዶክተር)፣ ነቅፀ መጻሕፍት፣ ዲዛይንና ሕትመት ጀጀው አታሚዎችና ዲቪሎፕርስ ኃ. የተ. የግ. ማ. 2011 ዓ. ም.

አምሳሉ አክሊሉ (ዶክተር)፣ የኢትዮጵያ የሥነ ጽሑፍ ታሪክ (ያልታተመ)፣ አዲስ አበባ፣ 1976 ዓ.ም.

ኪዳነ ወልድ ክፍሌ፣ መጽሐፈ ሰዋስው ወግስ ወመዝገበ ቃላት ሐዲስ፣ አርቲስቲክስ ማተሚያ ቤት፣ 1948 ዓ.ም.

ወልደ ሐና ተክለ ሃይማኖት(አለቃ)፣ መጽሐፈ ሰዋስው፣ ብርሃንና ሰላም፣ ቀዳማዊ ኅይለ ሥላሴ ማተሚያ ቤት፣ 1958 ዓ.ም.

ዘራሁን አስፋው (ተባባሪ ፕሮፌሰር)፣ የሥነ ጽሑፍ መሠረታዊያን፣ አዲስ አበባ፣ 1998 ዓ.ም.

.....የ19ኛው አጋማሽ፣ አንደኛው ውዳሴ ማርያም (እትም)፣ ተስፋ ገብረ ሥላሴ ማተሚያ ቤት፣ 1961 ዓ.ም.

.....የ17ኛው ክፍለ ዘመን፣ አንደኛው ውዳሴ ማርያም ያልታተመ (ብራና)

-----የአንደኛው ትርጓሜ ዳዊት፣ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት፣ 1955 ዓ.ም.

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን፣ መልዕክተ ጳውሎስ፣ መጽሐፍ ንባቡ ከነትርጓሜው፣ አዲስ አበባ፣ ትንሣኤ ዘጉባኤ ማተሚያ ቤት፣ 1988 ዓ.ም.

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን፣ መጽሐፈ ቅዳሴ፣ ንባቡ፣ አዲስ አበባ፣ 1978 ዓ.ም.

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን፣ ዳዊት ንባቡ ከነትርጓሜው፣ አዲስ አበባ፣ ልዑል አልጋ ወራሽ ራስ ተፈሪ ማተሚያ ቤት፣ 1915 ዓ.ም.

ያደድ ፈንታ (መምህር) ፣ ፍኖታ ግዕዝ፣ አዲስ አበባ፣ 1986 ዓ.ም.

ጌታቸው ኅይሌ፣ ግዕዝ በቀላሉ፣ ክልስና የተስፋፋ እትም፣ ኒው ዮርክ፣ 2008

ፈቃደ ሥላሴ ተፈራ (ሊቀ ጉባኤ) ፣ ጥንታዊ የብራና መጻሕፍት አዘገጃጀት፣ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ፕረስ፣ 2002 ዓ.ም.

E Ae (5 vols.) = E Ae. = Kirsten (አንደኛው) Stoffren- Pedersen --- Tedros Abraha (ed.) Encyclopaedia Aethiopia, vol.1(A-C), Wiesbaden 2003

Bausi, A. 2014. Copying, Writing, Translating: Ethiopia as a Manuscript Culture, in: Manuscript Cultures: Mapping the Field, ed. by Jörg Quenzer Dmitry Bondarev

Jan-Ulrich Sobisch, Berlin – New York: De Gruyter (Studies in Manuscript Cultures, 1), PP. 37–77.

- Sergew Hable- Sellasie, *Ancient and Medieval Ethiopian History to 1270*. Addis Ababa, 1972.
- Sergew Hable- Sellasie, *Book making in Ethiopia*, Leiden, 1981
- Mersha Alehegne, *The Ethiopian Commentary on the Book of Genesis: Critical Edition and Translation*. *Aethiopica* 13 (2010), 304. ISSN: 1430-1938 (Published) Universität Hamburg.
- Zelalem Meseret, “*Ethiopian Tərgʿame Tradition on Saint Mathew’s Gosple: Selected Texts with Annotated translation, Philological and Linguistics Analysis, Hermeneutics*” (disertation), Addis Ababa University, 2015.